

MOKSLO LIETUVA

2005 m. gruodžio 8–21 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 21 (333)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatai: prof. Antanas Tyla, Irena Seliukaitė ir prof. Libertas Klimka

Nobelio premijos negaus. Užtat tapo Jono Basanavičiaus premijos laureatu

Šiais metais Valstybinė Jono Basanavičiaus premija įteikta Etninės kultūros globos tarybos prie LR Seimo pirmininkui, Vilniaus pedagoginio universiteto profesoriui dr. Libertui Klimkai už reikšmingus pastarųjų penkerių metų darbus, susijusius su etninės kultūros tradicijų ugdymu ir plėtojimu, kūrybinę bei mokslinę veiklą etnokultūros srityje.

Dr. Jono Basanavičiaus premija prof. dr. Libertui Klimkai buvo įteikta šiemet

150 metų sukaktį mininčiame Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Tai tapo tradicija – ši premija šiemet Nacionaliniame muziejuje įteikta jau šeštąjį kartą. Labai prasminga tradicija, nes 1918 m. daktaras Jonas Basanavičius buvo šio muziejaus direktorius.

Valstybinė Jono Basanavičiaus premija įsteigta 1992 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu ir įteikiama keturioliką kartą.

Nukelta į 8 p.

Stiprus mokslas – aukštos kultūros valstybės požymis

Žymus fizikas, Lietuvos, Rusijos ir Europos mokslų akademijų tikrasis narys prof. Juras Požela gruodžio 5 d. mini savo 80-metį. Mini susikaupęs naujiems dideliems darbams – be jų Profesoriaus tiesiog neįmanoma įsivaizduoti. Jubilias vadovauja Tarptautinio mokslinės kultūros centro Pasaulinės laboratorijos Lietuvos skyriui. Turi daug puikių mokslinių

idėjų, kai kurias jų siekia įgyvendinti. Tokio mokslinio ir kūrybinio aktyvumo būtų galima pavydėti kiekvienam, net ir daug jaunesniam žmogui.

Akademikas įkūrė originalią ir pasaulyje gerai žinomą Lietuvos puslaidininkių fizikos mokyklą. Plėtojantis šiai mokslo sričiai, daug įtakos turėjo paties

Nukelta į 7 p.

Gyvenimas varlių ir mineralų karalystėje

Gruodžio 7 d. geologei habil. dr. Valentina Karatajūtei-Talimaa sukako 75-eri. Iš jų 52 metai atiduoti Geologijos institutui; jį turėjo palikti per tris dienas gavusi atleidimo lapelį. Tai vis mokslo reformų padariniai. Kiek jos sustiprins ar susilpnins šalies mokslą, ateities analitikų pastangų ir išvadų pareikalaušiantis uždavinys. O šiandien, minėdami vienos žymiausių geologų sukaktį, galime pažvelgti į ją atidesniu žvilgsniu: kuo gyvena, ką mąsto, kaip vertina savo pačios ir kolegų darbus.

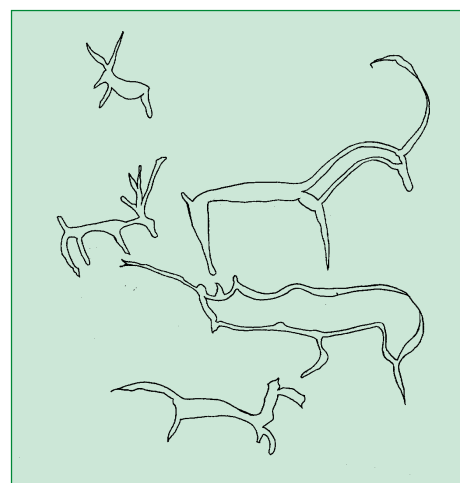
Habil. dr. Valentina Karatajūtė-Talimaa tarp savo kolekcijų eksponatų

Lietuviai ir estai patikimesni

Gerbiamoji ponja Valentina, kuo dabar užsiimate? Didžiosios kelionės ir ekspedicijos liko toli praeityje – moksliniuose straipsniuose, ekspedicinio darbo ataskaitose ir, aišku, prisiminimuose. Bet gal klystu?

Aš nesiskundžiu. Dirbu kaip jautis – pagal principą: kvailys darbą myli, darbas – kvailį. Norėčiau parašyti atsiminimų knygelę, net pradėjau, bet vis nėra kada. Pristojo prie mažes vokiečiai. Štutgarte leidžiamas didelis tarptautinis geologijos leidinys, žinynas; jo daugeliui temų skirtieji tomai jau pasirodė. Tomas, skirtas geologiniams telodontams, su kuriais

Nukelta į 16 p.

Paleolito piešiniai, išskalti ant uolų Vidurinėje Tuvoje, kuriuos perpiešė Valentina Karatajūtė-Talimaa

2 p.

BIBLIOTEKA
KURIA
BESIMOKANTI
REGIONĄ

3, 6 p.

KURLINK JUDĖS
LIETUVOS
AUKŠTASIS
MOKSLAS

4-5 p.

MANFREDAS
KLEINAS APIE
J. H. D. TEMĘ

13 p.

SUKAKTIS
VILNIAUS
KOLEGIJOJE

14 p.

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS

Šiaulių universiteto tarptautinių ryšių ir plėtos prorektorė Natalija Mažeikienė ir Universiteto bibliotekos direktorė Loreta Burbaitė dalijasi patirtimi, kurią įgijo įgyvendinant Universiteto bibliotekos rekonstrukcijos ir modernizavimo projektą **BIBLIO-REG: Akademinė biblioteka kuria besimokantį regioną** (Nr.BPD2004-ERPF-1.5.0-01-04/0023, Nr.SUT-342). Lėšos projekto įgyvendinimui – 8.913.265,43 litų – skiriamos iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Prie šios sumos Šiaulių universitetas pridės 5 procentus.

Biblioteka – kaip mokymosi išteklių centras

Mokslo Lietuva. Iš pradžių gal tarkite žodį kita, kaip Šiaulių universitetas ejo projekto BIBLIOREG link.

Natalija Mažeikienė. Žinojome, kad konkurencija dėl lėšų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų bus labai didelė. Poreikiai didžiuliai, nes kiekvienoje aukštojoje mokykloje daug pastatų prašyte prašosi atnaujinti. Šiaulių universitete taip pat yra daug skirtingų objektų, į kuriuos verkiama investuoti: pastatai fiziškai ir morališkai nusidėvėję, stinga modernių darbo priemonių. Kiekvienas fakultetas turi daug rūpesčių. Todėl galėjome imtis daugelio projektų, bet vis dėlto pasirinkome kitą sprendimą. Pagalvojome: koks projektas galėtų būti kompleksinis, aprėptų kelis projektus?

Biblioteka kaip tik ir yra toks objektas, galima sakyti – Universiteto pagrindas. Mūsų idėja buvo aiški, visiems suprantama ir labai reikšminga. Sunkiausia buvo projekte pristatyti šio objekto funkcijas, nes siūlėme ne Lietuvoje įprastą universiteto bibliotekos modelį, bet europinę ir pasaulinę tokios bibliotekos sampratą. Universiteto Studijų skyriaus direktorei Laimai Liukinevičienei, bibliotekos direktorei Loretai Burbaitėi, jos pavaduotojai Gražinai Augienei ir man kelis mėnesius teko analizuoti pasaulinių bibliotekų kongresų medžiagą. Mūsų bibliotekos vadovės L. Burbaitė ir G. Augienė dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose bibliotekininkų kongresuose ir projektuose, tad joms pasaulinė patirtis – ne naujiena. Suformulavome būsimosios bibliotekos idėją kaip mokymosi išteklių centrą: tai vieta, kur paslau-

BENDRASIS PROGRAMAVIMO DOKUMENTAS

EUROPOS SĄJUNGA
Europos socialinis fondas

LITUVOS RESPUBLIKOS
MOKSLO MINISTERIJA

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS

KURKIME ATEITĮ DRAUGE!

Biblioteka, kurianti besimokantį regioną

Šiaulių universitete po rekonstrukcijos bus europinio lygio akademinė biblioteka

Šiaulių universiteto Tarptautinių ryšių ir plėtos prorektorė doc. Natalija Mažeikienė bei universiteto bibliotekos direktorė Loreta Burbaitė

gos gavėjui suteikiamos visos įmanomos techninės ir informacinės galimybės. Bibliotekoje po rekonstrukcijos bus prieiga prie ieškomų duomenų šaltinių.

ML. Tai skandinaviškasis modernios bibliotekos modelis?

Loreta Burbaitė. Skandinaviškojo ir angliškojo modelių derinys. Anglai labai išpopuliarino mokymosi išteklių centrą (*Learning Research Center*) modelį, ten jau nebe daug mums įprastų bibliotekų. Per pastarąjį dešimtmetį ten pastatyta labai daug naujo tipo mokymosi išteklių centrų.

Skandinavų požiūris šiek tiek skiriasi nuo anglų: jie linkę palikti bibliotekos pavadinimą, nors visa veikla labiau primena mokymosi išteklių centrą. Jų bibliotekoje gyvena: studijuojanti, gauni prieigą prie elektroninių informacijos paieškos ir tradicinių

bibliotekos šaltinių, ilysi, susitinki su pažįstamais, bendrauji, valgai.

N. Mažeikienė. Tokiose bibliotekose yra visos galimybės ir neįgaliesiems naudotis turimais išteklių. Tai ir neįgalųjų mokymosi, integracijos bei socializacijos vieta.

L. Burbaitė. Moderni akademinė biblioteka – tai mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimas. Į akademinę biblioteką kitose Europos šalyse gali ateiti bet kuris žmogus ir naudotis visomis paslaugomis. Tokiu mokymosi išteklių centru po rekonstrukcijos bus ir mūsų Šiaulių universiteto biblioteka.

Kaip pasirinktas modelis

ML. Ar lengva buvo apsisosti ties būtent tokia modernios bibliotekos modeliu, kurį Jūs, Loreta, įvardijote kaip skandinaviškai anglišką.

L. Burbaitė. Tarptautiniu mastu pripažinta, kad daugiausia bib-

Šiaulių universiteto bibliotekai knygos dovanojamos ir pagal Japonijos vyriausybės Bibliotekų rėmimo programą

liotekų pertvarkyta bei patobulinta JAV, Skandinavijos šalyse ir Jungtinėje Karalystėje. Daugiausia minėtose šalyse nuveikta pastatų projektavimo, darbų organizavimo, ergonomikos srityse. Mes nebūtinai susipažinome su Jungtinės Karalystės patirtimi, nagrinėjome (dalyvavome specialiaame TEMPUS Phare projekte) specialų projektą. Man pačiai yra tekę lankytis visų minėtų šalių moderniausiose bibliotekose.

Tačiau kad ir kokie stiprūs būtume šioje srityje, be Universiteto pagalbos BIBLIOREG projekto reikiama lygiu nesugebėtume įgyvendinti.

N. Mažeikienė. Projektui BIBLIOREG rašyti Universitetas samdė patikimą instituciją, nes pagal kalavimus prie paraiškos turėjo būti pateiktas ir investicinis projektas. Pasamdėme išties gerą instituciją – Viešosios politikos ir vadybos institutą, kuris, be kitų darbų, pats organizuoja projektų rašymo mokymus. Ten dirba tinkamą išsilavinimą turin-

tys darbuotojai, gerai suvokiantys modernių studijų procesą. Priešprojekcinę užduotį atliko architektas Donaldas Trainauskas.

Dirbome kartu su projektuotojais: be mūsų pagalbos jie nebūtų parengę projekto. Taip pat ir mūsų vienu pastangos būtų buvusios nevaisingos. Žinoma, savo lėšomis rizikavome, bet rizika pasiteisino.

Siekiant profesijos prestižo

ML. Tad po rekonstrukcijos į Šiaulių universiteto biblioteką šiauliečiai ateis ne tiek skaityti, kiek linksmai praleisti laiką?

L. Burbaitė. Ateis ir skaityti, ir rašyti, bendrauti, susitikti ir naudingai praleisti laiką. Čia bus galima pavalgyti, bus įrengtas vaikų priežiūros kambarys. Bus darbo klasės, darbo kabinetai ir grupinio darbo kambariai visiems besimokantiems. Studentai galės individualiai dirbti kompiuteriais.

Tai bus centras, kur šiauliečiai galės ne tik mokytis ir studijuoti, bet taip pat paskaityti populiarių knygų, periodikos ir bendrauti. Mokytojai bei dėstytojai čia galės kelti savo kvalifikaciją.

ML. Tikriausiai sutiksime, kad vien internetas ir kitos informacinės technologijos visų sunkumų neišsprę. Kaip ateityje žadate didinti ir kaupiti įvairių spaudinių fondus? Juk lėšų niekada nebus tiek, kiek reikėtų.

L. Burbaitė. Biblioteka ir šiuo metu pagal išgales kaupia fondus – tai mūsų kasdienė veikla. Rektoratas kasmet skiria lėšų būtiniausioms knygoms ir žurnalams, duomenų bazėms. Tariamės su katedrų darbuotojais, kai ką užsakome patys, prenumeruojame duomenų bazes, elek-

troninius šaltinius. Mumis pasitikiama – jei jau perkame, vadinasi, tai tikrai Universitetui reikalinga knyga. Bibliotekai padeda, pavyzdžiui, Japonijos ambasada, kuri padovanojo puikių naujų knygų įvairiomis kalbomis, vis gauname paramos iš užsienyje gyvenančių lietuvių.

ML. Ir vis dėlto bibliotekininkas – šiandien skamba, pripažinkime, ne taip išdidžiai, kaip to nusipelnė šios profesijos darbuotojai. Kas bus daroma, kad padėtis keistųsi?

L. Burbaitė. Galime pavadinti ir informacijos vadybininku – skambės išdidžiau. Tiesa, atlyginimai dar nėra „išdidūs“.

Mokosi rašyti projektus

N. Mažeikienė. Bibliotekos darbuotojai sutinka, kad labai svarbu išmokti rašyti projektus. Jau ir dabar bibliotekoje yra labai gerų „projektininkų“. Per tarptautinius projektus mūsų bibliotekos darbuotojos sugeba kasmet po 4–5 kartus nuvykti į tarptautines konferencijas

Šiaulių universiteto bibliotekos interneto skaitykla

Pradžia Nr. 18

Prof. dr. Manfredas Kleinas (Manfred Klein), gimęs 1937 m., Vienos ir Kopenhagos universitetuose baigė skandinavistikos ir teatrologijos studijas. Darmštato, Bonos ir Dortmundo teatrose dirbo dramaturgu. Dortmundo universitete pradėjo mokslinę veiklą. Nuo 1976 m. dėstė estetiką ir komunikavimo specialybę Bylefeldo (Bielefeldt) universitete (*Fachhochschule*, angl. *University of Applied Sciences*). Nuo 1982 m. tyrinėja Lietuvos etnologijos ir kaimo gyvenimo socialinius santykius. Taip pat parašė mokslinių darbų apie etninius procesus vadinamojoje Prūsijoje. Tapęs pensininku dabar gyvena Pietų Austrijoje, Korintijoje, bet ir toliau nuoširdžiai domisi Lietuvos etnologija, daug dėmesio skiria mūsų krašto tyrimui.

Jei ne karas, ar Prūsijoje tebegyventų lietuvinkai

Gerbiamasis Profesoriau Manfredai, ankstesniame pokalbyje nagrinėjome kai kuriuos sudėtingus tautinio tapatumo praradimo aspektus ir sutarėme, kad tai prieštaringas procesas. Vis aktyvėjantis bendravimas daro įtaką tautiniam tapatumui, bet formuojantis nacijai stiprėja ir tautinė savivoka. Tauta ne tik tirpsta stipresnėje kultūroje, bet ir ima ieškoti savo išlikimo galimybių. Stiprėja noras burtis, vienytis pagal tautinį požymį, siekti bendrų tikslų. Labai nevienareikšmiški dalykai.

Taip tai taip, tačiau pamėginkime atsakyti į tokį teorinį klausimą: tarkime Antrojo pasaulinio karo gaivalas nebūtų galutinai suniokojęs Mažosios Lietuvos. Tarkime, Mažoji Lietuva būtų ir toliau besivystantis, kaip ir prieškariniu, vokiečių ir lietuvininkų kraštas. Kaip manote, ar tame krašte šiandien tebegyventų lietuviai?

Kultūros paveldo apsauga susirūpinę Šilutės miesto savivaldybės meras Arvydas Jakas, VU Komunikacijos fakulteto dekanas prof. Domas Kaunas, Šilutės miesto savivaldybės Kultūros skyriaus darbuotoja Reda Švelniūtė, Kultūros vertybių apsaugos departamento Klaipėdos skyriaus vedėjas Algirdas Gintaras ir Šilutės muziejaus direktorė Roza Šikšnienė

Mano nuomone – ne, jie jau būtų spėję nutautėti, ištirptę stipresnėje kultūroje.

Mano nuomonė kitokia. Jei Mažosios Lietuvos lietuvininkai turėtų pakankamai intelektualių žmonių – mokytojų, kunigų, gydytojų, tai lietuvininkai būtų galėję išgyventi. Tai išties labai įdomus procesas. Aš gyvenu Austrijos pietuose, Korintijos žemėje prie Slovėnijos ir Italijos paribio. Korintijos sostinė – Klagenfurtas. Kaime, kuriame gyvenu, žmonės kalba slovėniškai ir vokieškai. Mūsų

Kuo pasauliui gali būti įdomus lietuviškasis paveldas (4)

Vertingas istorinis paminklas – Rusnės evangelikų liuteronų bažnyčia; spėjama, kad apatinė jos dalis išlikusi iš kryžiuočių laikų

slovėnai iki Antrojo pasaulinio karo gyveno labai kukliai, vos sudurdami galą su galu.

Ko gero, jų padėtis buvo panaši į lietuvininkų Rytprūsijoje?

Panaši, nes jų socialinė padėtis buvo žemesnė už vietos vokiečių. Tam būta ir istorinio pagrindo. Daug kas manė, kad po kelių dešimtmečių slovėnų Austrijoje nebeliks. Bet štai kas įvyko po Antrojo pasaulinio karo. Klagenfurte buvo atidaryta slovėnų gimnazija, pamažu pradėjo rasti apsišvietusių slovėnų, susiformavo slovėnų intelektualinė viršūnė. Dabar

triotizmą? Ar jie Austrijos patriotai, o gal išvis tokios sąvokos nevartoja? Koks jų santykis su Slovėnija?

Dauguma to krašto slovėnų jaučiasi esą austrai kaip piliečiai, nors daugelis palaiko ryšius ir su Slovėnijoje gyvenančiais giminaičiais.

O kaip separatizmo apraiškos? Gal yra norinčiųjų jungtis prie Slovėnijos?

Ne, nors šis procesas dar nesibaigė. Mūsų kaime galima išvysti: prie bažnyčios stovės trys žmonės ir šnekėsis slovėniškai (teisingiau, slovėnų kalbos tarne), bet prieš ketvirtam asmeniui, ne slovėnui, trys pašnekuvai tuojau pat pereis prie vokiečių kalbos.

Kokią galima daryti išvadą?

Vadinasi, mūsų kaimo slovėnai jaučiasi dar ne visiškai tvirti, jiems sunku, nes slovėnų kalba visuomenėje vis dar lieka tarsi koks socialinis defektas.

Kartais užėmu į slovėnų kooperatyvą (*slov. Zadruga*), kur galima nusipirkti ūkininkavimo reikmenų. Ten kalbama slovėniškai, tačiau toje kalboje apstu vokiškų žodžių. Kai kurių žodžių ir sąvokų senojoje slovėnų kalboje išvis nėra. Aišku, tada slovėnai vartoja vokiškus žodžius. Pardavėjas su manimi kalba vokiškai, o pasisukęs į kitą pirkėją – slovėniškai. Jam taip bendrauti nekyla jokių sunkumų.

Lietuviams tai labai suprantama, nes mūsų žmonės įpratę bendrauti lietuviškai, rusiškai ir lenkiškai. Lengvai pereinama iš vienos kalbos į kitą.

Matyt, Mažojejoje Lietuvoje ir mūsų Korintijoje buvo padaryta istorinė klaida, kad vieniems gyventojams teko (Korintijoje ir dabar tenka) mokytis dvi kalbas, o kitiems užtenka ir vienos. Mažojejoje Lietuvoje vokiečiai nesimokė lietuvių kalbos, bet lietuviams reikėjo mokytis vokiškai.

Diskriminacijos forma?

Manau, kad taip. Nors gal ir nebuvo iš piktos valios. Vis dėlto galvoju, kad reiktų mokytis ir mažos

tautos kalbos, stengtis išlaikyti jos kultūrą ir savitumą.

Tik kaip tai įgyvendinti praktiškai, jei valstybėje daug mažumų? Juk neįmanoma išsivaizduoti, kad Lietuvoje pradėtume mokytis žydų, čigonų ar totorių kalbų. Net ir lenkų bei rusų kalbų lietuviai beveik nesimoko. Šiandien daug sunkumų išskyla net mokantis gimtosios, valstybinės kalbos. Argi ne problema, kad 16 proc. abiturientų neišlaiko gimtosios kalbos egzamino?

Mūsų kaime, Korintijos krašte, jei tėvai nori, jų vaikai gali mokytis ir vokiečių, ir slovėnų kalbų. Vis dėlto vokiečiai dažniausiai nenori, kad jų vaikai mokytųsi slovėnų kalbos. Vietoj slovėnų labiau norėtų anglų kalbos.

Tiesa, pastaruoju metu kai kas pradeda žvelgti toliau: gal ir gerai, kad vaikai pramoks slovėniškai. Juk turime įvairių ryšių, tad kalbos mokėjimas ateityje galėtų praversti verslo ar prekybos reikaluose. Ekonominis veiksnys darosi vis svarbesnis.

Man labai įdomu suvokti tautinių mažumų žmonių – Mažojejoje Lietuvoje ir Korintijoje – mentalitetą. Mažojejoje Lietuvoje lietuvininkai jautėsi Prūsijos karalystės piliečiais, kaip kad Korintijos slovėnai – Austrijos piliečiais. Tų žmonių identitetas tarsi dvigubas.

Ką žinome apie J. D. H. Temės kūrybą

Vilniuje, Mažosios Lietuvos paveldui skirtose konferencijose skaityte pranešimą Mažosios Lietuvos pelkė „Kakšų bala“ J. D. H. Temės apsakymuose. Kuo Jus patraukė šis autorius, kurio tikriausiai nežino net tikri vokiečių ir lietuvių literatūros žinovai?

Jodokus Donatus Hubertus Temė (Temme, 1798–1881 m.) buvo Prūsijos teisininkas. Persikėlė į Ragainę ir ten 1833–1836 m. buvo apskrities teisėju (Kreisjustizrat), 1844–1848 m. teisėjavo Tilžėje. Jo pareigybė tais laikais buvo kiek kitaip suprantama, negu šiandien galėtume spręsti iš sudurtinės vokiškos sąvokos. Lietuviškai turėtume verstti – prokuratorius. Tai teisėjas ir kartu akademinis kriminalistas. Kriminalinės policijos tada dar nebuvo, todėl prokuratorius turėjo rinkti nusi-

Diskutuoja VU Komunikacijos fakulteto dekanas prof. Domas Kaunas ir Kultūros, meno ir filosofijos instituto direktorius dr. Vacys Bagdonavičius

kaltimo įkalčius, tardyti įtariamuosius ir t. t. Todėl Temėi teko daug važinėti po Ragainės apskritį. Nėgana to, jam dažnai tekdavo važinėti ir į Rusiją, nes nusikaltėliai neretai pabėgdavo sieną. Temėi tekdavo bendrauti su Rusijos teisėtvarkos pareigūnais.

Lankydavosi jis ir Lietuvoje, kuri tuo metu priklausė Rusijos imperijai. Ragainės prokuratorius lankydavosi Tauragėje, – jis gana išsamiai savo kūriniuose aprašė Žemaitijos kaimą, pradėdamas statiniais ir baigdamas ten gyvenančių žmonių užsiėmimais, gyvenimo būdu.

J. D. H. Temė buvo išmestas iš Prūsijos karalystės tarnybos, nes buvo demokratas, 1848 m. dalyvavo revoliuciniame judėjime, jau būdamas Tilžėje teisėju. Temė buvo apkaltintas ir pasodintas į kalėjimą Miunsteryje. Apie pensiją iš tarnybos išmestiems pareigūnams nebebuvo nė ko svajoti, o jo šeima buvo didelė. Štai kodėl Temė ėmėsi plunksnos, pradėjo rašyti populiarias apsakas ir romanus. Netrukus šie jo kūriniai išpopuliarėjo ne tik Vokietijoje, bet ir JAV.

Kokioms temoms daugiausia dėmesio skyrė J. D. H. Temė savo literatūrinėje kūryboje?

Rašė apie tai, apie ką geriausiai žinojo – apie nusikaltimus ir nusikaltėlius. Tai daugiausia kriminaliniai romanai, kurių siužetams naudojo savo paties patirtus įvykius, taip pat kriminalinių bylų medžiagą. Parašė 120 apsakų ir romanų – kai kurie jų daugiatomiai. Vienas tokių romanų – *Juodoji Marė (Die schwarze Mare)* – trijų tomų. Temėi labai patiko Mažojejoje Lietuvoje, jis nesibodėjo bendrauti su lietuvininkais, todėl nieko nuostabaus, kad jo literatūrinėje kūryboje nemažai vietos skirta Mažajai Lietuvai.

Juodoji Marė – tai jauna moteris, kuri nušovė rusų policininką, šnipinėjusį Mažojejoje Lietuvoje. Šis bendravimo su mergina ir ją nusikraudęs paliko. Pastaroji keršydama už nuplėštą garbę nušovė savo skriaudiką. Temė teigė, kad Juodoji Marė iš tikrųjų gyveno, ir jo knygoje aprašytas faktas visai neišgalvotas. Per Tauragę važiuodamas į Žemaitiją, Temė matė, kaip skriaudikui atkeršijusi moteris buvo nuteista nuplakti, tačiau ji dar prieš bausmę kalėjime nusinuodijo.

Kiek supratau, J. D. H. Temės kriminaliniuose romanuose ir apsakose jus domino pirmiausia ne siužeto vingiai ar kriminalinės peripetijos, bet lietuviškos realijos, perteiktas lietuviškas gyvenimo būdas, lietuvininkų aplinka. Į tą kultūrą žvelgėte akylu etnologo, so-

Atkelta iš 1 p.

Fizikoje nebuvo pėsčias

Daugeliui imponuoja, kad prof. Libertas Klimka pagal išsilavinimą yra fizikas; 1963 m. su pagyrimu baigė Vilniaus universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą, įgijo fiziko-radiofiziko kvalifikaciją. Sėkmingai klostėsi jo mokslinė veikla. Dar studijų metais, 1961-aisiais pradėjo dirbti Radiofizikos katedros, kuriai vadovavo prof. Povilas Brazdžiūnas, laborantu. 1962–1964 m. dirbo techniku ir inžinieriumi Lietuvos mokslų akademijos Fizikos ir matematikos institute, dr. S. Kalvėno laboratorijoje. 1964 m. įstojo į stacionarią Puslaidininkų fizikos instituto aspirantūrą, vadovaujama akad. Juro Poželos. Kai kuriuos tyrimus atliko Ukrainos mokslų akademijos Puslaidininkų institute Kijeve (su dr. K. Glinčiu). 1972 m. Vilniaus universitete L. Klimka apgynė mokslų kandidato disertaciją tema *Karštųjų krūvininkų rekombinacija bei rekombinacinis nestabilumas germanyje per nikelio ir paviršinius centrus* (nostrifikuota 1992 m. gamtos mokslų daktaro laipsniu).

Iki 1975 m. L. Klimka buvo vyresnysis mokslinis bendradarbis Puslaidininkų fizikos institute, 1979 m. jam patvirtintas pedagoginis docento vardas. Iki 1992 m. – Vilniaus inžinerinio statybos instituto (Gedimino technikos universiteto) Fizikos katedros docentas. 1992 m. įvyksta lūžis L. Klimkos mokslinėje biografijoje: jis išrenkamas Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Baltų proistorės katedros docentu.

Atrado ir pats save

Kelias į tą esminį persilaužimą buvo ilgas ir, be abejonės, pačiam L. Klimkai labai malonus – tenlink vedė jo platus interesai, kuriuos buvo sunku apriboti vien fizikos mokslu. Humanitarinė dvasia reikalavo išseigos ir galop prasikalė pro fizikos kevalą, kad ir koks kietas šis buvo. Dalyvaudamas kraštotyros veikloje, daugelyje ekspedicijų, rašydamas populiarius straipsnius į laikraščius ir žurnalus, taip pat į lokalines kraštotyros monografijas, L. Klimka galėtų teigti atradęs ir pats save. Liaudies kalendorinių papročių, baltų kosmologijos tyrinėjimai jį atvedė prie to, ką išties būtų galima pavadinti tikruoju pašaukimu.

Sudie, fizika? Ne visai. Tiesa, Nobelio premijos, kaip teisingai pažymėjo Tautos namų *Santara* tarybos pirmininkas Antanas Gudelis, L. Klimkai jau greičiausiai neteks gauti, nes jis pasitraukė į etnologiją, o už etnologijos srities tyrinėjimus Nobelio premija neteikiama. Užtat tapo Valstybinės Jono Basanavičiaus pre-

Nobelio premijos negaus. Užtat tapo Jono Basanavičiaus premijos laureatu

LR kultūros ministras prof. Vladimiras Prudnikovas Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją įteikia prof. Libertui Klimkai

mijos laureatu – visai nebloga kompensacija.

L. Klimka ir fizikai nėra taręs paskutinio „sudie“. Labai daug jo straipsnių skirta tikslųjų ir taikomųjų mokslų bei technikos istorijos temoms, šioje srityje dirbusių Lietuvos mokslininkų reikšmingiausiems darbams prisiminti. Kartu su bendraautore Rasa Kivilšiene šiemet išleido monografiją *Fizikos ir taikomųjų mokslų pradžia Lietuvoje*. Tai istorinę ir kultūrinę atmintį žadinančios publikacijos, kurios labai išplečia skaitytojų akiratį. Šia prasme L. Klimka yra vienas produktyviausių mūsų šalies autorių. Jis tikras šio reikalo entuziastas, nuoširdus mokslo istorijos ir senosios baltų kultūros propaguotojas. Ko gero, tai jo antrasis pašaukimas – dalytis su kitais savo žiniomis, erudicija. Tam labai palanki dirva – VPU Istorijos fakulteto Baltų proistorės katedros kolektyvas, vadovaujamas docento dr. Eugenijaus Jovaišos. Šioje kūrybingoje terpėje gimė pirmieji multimedijos projektai, pristatantys mūsų krašto istoriją ir kultūros raidą.

Kaip krypo į mokslo istoriją ir etnologiją

Šiemet sukanka 40 metų, kai pasirodė pirmosios L. Klimkos publikacijos – tai jaunųjų mokslininkų konferencijos, vykusios 1965 m., pranešimų tezės ir mokslinis straipsnis (su darbo vadovu S. Kalvėnu) *Lietuvos fizikos rinkinyje*. Per dešimtmetį L.

Klimka su bendradarbiais išspausdino 24 mokslines publikacijas ar pranešimų tezes – pagal įprastus to meto reikalavimus – visa tai rusų kalba. Pirmoji publikacija lietuvių kalba – tai studija *Infraraudonieji spinduliai, kas jie ir kuo naudingi*, pasirodė 1975 m. ir buvo pažymėta SSSR *Žinijos draugijos diplomu*. Tais metais L. Klimka ėmė bendradarbiauti su pirmuoju lietuvišku žurnalu *Mokslas ir technika*; jame rašė apie puslaidininkų galimybes. Šiemet galima minėti šių publikacijų trisdešimtmetį.

Įdomu pasekti, kada fizikas pradėjo krypti į kitą pažinimo sritį, kada pasirodė jo pirmieji etninei kultūrai skirti straipsniai? Toli gražu ne iškart, nes pirmiausia buvo mokslo istorijos dalykai. Sprendžiant iš paties L. Klimkos sudarytosios savo 60-mečio ir 25 pedagoginio darbo metų sukaktims pažymėti skirtos bibliografijos, aprėpiančios 1965–2000 m., L. Klimka vienas ir su bendraautoriais pirmiausia atidavė duoklę puslaidininkams, rašė apie termoviziją (*Mokslas ir gyvenimas*, 1978, Nr. 1), bet vis dar reikiąsi daugiausia moksliniais darbais, spausdina mokslinių konferencijų tezes. Tik 1979 m. *Moksle ir technikoje* (Nr. 1) su E. Tamulevičiene parašė mokslo populiarinamąjį straipsnį *Elektrinis vilniečio chronometras*, po metų Molėtų rajono laikraštyje *Pirmyn* (1980, Nr. 67) išspausdino rašinį *Astronomijos muziejus ant Kaldinių kalvos*, o 1981 m. – *Moksle ir gyvenime* (Nr. 9) su A. Juška pami-

nėjo astronomo Jano Sniadeckio 225 m. gimimo sukaktį.

Tikrasis protrūkis prasideda 1983 m. ir jis daugiausia sietinas su *Vakarinėmis naujienomis*. Sostinės laikraščiui L. Klimka rašo apie senuosius Vilniaus laikrodžius, laikrodininkų cechą, Saulės laikrodžius. Atrodo, kad laiko fenomenas ir meilė vaikystės bei jaunystės miestui jį ir atvedė į šį mokslo istorijos įdomybių pasaulį. Įgijęs pasitikėjimo savo jėgomis, autorius prabyla savaitraštyje *Kalba Vilnius*; rašo apie tai, kaip dangų stebėdavę akmens amžiaus žmonės. Tai paleoastroonomijai skirtas rašinys. Vis drąšiau L. Klimka reikiąsi ir kituose leidiniuose – *Kauno tiesoje* (1984, Nr. 67), kur iškelia mintį, esą liaudies astronomo Šmukštaro lazda galėjusi būti runų kalendorius, rašo apie kosmojautą liaudies mene ir tautosakoje (Nr. 122). Rašo į *Komjaunimo tiesą*, *Statybą ir architektūrą*, *Tarybinį mokytoją*, *Kultūros barus*, *Tarybinę Klaipėdą*. Kone dažniausias svečias *Mokslo ir technikos* bei *Mokslo ir gyvenimo* redakcijoje.

Pats pamatęs ir kitiems parodo

Autoriaus pažintinės kelionės po Lietuvą ir kitas šalis, dalyvavimas ekspedicijose ir kraštotyros veikloje teikė naujos medžiagos publikacijoms. Šioje veikloje išryškėjo ir L. Klimkos muziejininko prigimtis. Tad pailsėjęs savaitgaliais nuo darbo laboratorijoje, keliaudamas po melioracijos niokojamus Lietuvos kaimus, pradeda rinkti etnografinę vertę turinčius išmetamus daiktus, sugedusius laikrodžius, senus kalendorius, nebenaudojamus liaudiškus matus ir saikus. Visa tai vėliau sudarys Etnokosmologijos muziejaus ekspozicijos pagrindą. Savo bibliotekoje L. Klimka jau daug metų kaupia lituanistikos senienas ir pirmuosius lietuviškus mokslo žiniasklaidos leidinius.

L. Klimka rašo lengva ranka, labai suprantamai įvairaus išsilavinimo skaitytojui. Rašiniai labai informatyvūs, skatinantys giliau domėtis Lietuvos mokslo istorija, senąja kultūra ir daugybe kitų dalykų, pro kuriuos L. Klimka ramiai nepraeina, juos įdėmiai apžiūri ir kitiems sugėba parodyti.

L. Klimkos su bendraminčiais pastangomis Lietuvoje įsitvirtino mūsų kraštui nauja tarpdisciplininė mokslo šaka – paleoastroonomija. Su archeologu Vladu Žulkumi (dabar Klaipėdos universiteto rektorius) jiedu ištyrinėjo pirmąjį šios srities paminklą – įžymųjį Birutės alką Palangoje. Buvo įrodyta, kad ten XIV–XV a. sandūroje stovėjo įrenginys iš vienuolikos stulpelių, skirtas kalendoriniams astronominiams matavimams. Toliau buvo tautodailės ornamentų, liaudies dainų, tradicinių kalendorinių papročių interpretacijos. Visa tai davė pamatą kurti Lietuvos etnokosmologijos muziejų Molėtų rajone. Kartu su skulptoriumi Klaudijumu Pūdymu ir architektu Ričardu Krištapavičiumi L. Klimka tapo vienu iš saulės laikrodžio Nidoje autorių. Šio kūrinio projektas buvo eksponuojamas Edinburge, pristatant šiuolaikinę Lietuvos architektūrą. Deja, 1999 m. siautęs uraganas *Anatolijus* suniokojo saulės laikrodį. Tačiau viduramžiškoji saulės laikrodžių tradicija Lietuvoje buvo atgaivinta: tai vienur, tai kitur jie tampa prasmingu pastato ar parko dekoratyviniu elementu. Šiemet L. Klimka atliko skaičiavimus saulės laikrodžiui, papuošusiam lietuvių gimnaziją Maskvoje.

Esama profesoriaus indėlio ir Karaliaus Mindaugo skulptūroje, kuri 2003 m. pastatyta sostinėje priešais Nacionalinio muziejaus rūmus: senasis baltiškasis kalendorius ant paminklo postamento atsirado ne be

Pirmoji Valstybinės Basanavičiaus premijos laureatė lietuvių folkloro dainininkė Veronika Povilionienė sveikina šių metų laureatą

L. Klimkos patarimų. Beje, kaip nepisiminti, kad už 1997 m. parašytą etnografinę *Senolių kalendorių* L. Klimkai paskirta Lauryno Ivinskio premija. Netrukus bus išspausdintas ir įdomus 2006 metų kalendorius.

Šiandien profesoriaus rašiniai pasiklidę ir toli už Lietuvos ribų, daugiau nei šalies spaudoje jo populiarių straipsnių spausdina JAV lietuvių laikraštis *Draugas*. Kiekvieną antradienio rytą ir popietę L. Klimkos balsas skamba per Lietuvos radijo pirmąją programą: jau šešerius metus profesorius nepavargsta propaguoti lietuvių etninę kultūrą, tad jo balsas gerai pažįsta Lietuvos žmonės.

Įdomu, kad etninę kultūrą gavinantis fizikas per visus tuos metus nepisipyko tikriesiems etnologams – atrodo, jie labai jį vertina. Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkei kultūrologei Irenai Seliukaitei daro išpūdį tai, kad tikslųjų mokslų atstovas, atėjęs į etnologiją, galvoje atsienešė sistemą, tam tikrą faktų ir reiškinų suvokimo dermę. Tai fiziko,

Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, istorikas prof. Antanas Tyla, etnologė prof. Irena Regina Merkienė, kraštotyrininkė Irena Seliukaitė žurnalistams pristato 2005 m. Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatą prof. Libertą Klimką

Laureatą sveikina Žemaičių kultūros draugijos Vilniaus skyrius: pirmininkė Dalia Juodkaitė-Dirgėlienė (viduryje) ir Dalia Kaminšienė

gebančio truputį kitaip negu humanitarai, žvelgti į pasaulį, bruožas. Štai kodėl etnologų humanitarų ginčuose L. Klimkos žodis gali būti svarus, kartais gal ir lemiamas.

Ir humanitarus, ir griežtųjų mokslų atstovus stebina bei žavi L. Klimkos darbštumas, sugebėjimas atsidėti darbui. Sunku būtų rasti veiklos barą, kuriame nebūtų L. Klimkos. Jo nėra nebent tik ten, kur neįdomu, – bent taip tvirtina jis pats.

Laureatų paradas

1992 m. Valstybinė Jono Basanavičiaus premija buvo teikiama pirmą kartą – pirmąją laureatę tapo žinoma liaudies dainų atlikėja ir populiarioji Veronika Povilionienė.

1993 m. ši premija įteikta už kompleksines kraštotyros ekspedicijas ir lokalines monografijas grupei mokslininkų – Česlovui Kudabai (jau po mirties), Vaclovui Miliui, Norbertui Vėliui, Antanui Tylai, Aloyzui Vidugirui ir Rimvydui Kunskui. Pirmųjų trijų jau nebėra su mumis, o istorikas prof. habil. dr. A. Tyla ir daugelis kitų laureatų dalyvavo pagerbiant šių metų laureatą L. Klimką.

1994 m. premija skirta Jonui Baliui, JAV gyvenančiam (gimęs 1909 m.) lietuvių tautosakos ir papročių tyrinėtoji. Ketvirtoji J. Basanavičiaus premija 1995 m. teko legendiniam tautosakos rinkėjui jau amžinąjį atilšį Jurgiu Dovydaičiui. Iš 1,5 mln. tautosakos archyve saugomų liaudies kūrybos vienetų J. Dovydaičis surinko 150 tūkstančių.

1996-ųjų laureatė – Zita Kelmickaitė, pirmoji jaunosios kartos atstovė, apdovanota už liaudies kūrybos propagavimą ir sklaidą. 1997 m. už kraštotyrynę Vilniaus universiteto Romuvos klubo veiklą, romuvietišku tradicijų puoselėjimą šia premija buvo pagerbti Jonas Trinkūnas ir Venantas Mačiekus.

1998 m. laureatė – etnografė prof. Angelė Vyšniauskaitė, 1999 m. – habil. dr. Juozas Kudirka ir Juozas Vaina. Pirmasis – mokslo žmogus, daug tyrinėjęs lietuvių paribio etninę kultūrą. J. Vaina – mokytojas, jau pensininkas, gyvenantis Lenkijoje, įkūręs garsųjį Punsko lietuvių kraštotyros muziejų.

2000 m. premija pagerbtas Antanas Stravinskas, vienas iš Lietuvos kraštotyros draugijos puoselėtojų, buvęs šios Draugijos pirmininko pavaduotojas, sukaukęs labai daug medžiagos apie kalvystę. Tais metais kaip tik ir pasirodė tuos tyrinėjimus apibendrinantis rinkinys *Lietuvos kalvystė*.

2001-aisiais, J. Basanavičiaus gimimo 150-mečio metais premijos laureatą paskelbtas prof. Leonardas Sanka, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius už Jono Basanavičiaus tradicijų puoselėjimą.

2002 m. apdovanotas Šiaulių universiteto prof. Vytėnis Rimkus, tapęs laureatu už liaudies meno tyrinėjimus. 2003 m. atėjo metas apdo-

vanojimą gauti pirmąjį ir kol kas vienintelei šeimyninei porai – Daivai ir Evaldai Vyčiniams. Jie pagerbti už etnomuzikos gaivinimą, folklorinių ansamblių kūrimą ir vadovavimą, sutartinių tyrinėjimus.

Už šias žinias esame dėkingi 2004 m. J. Basanavičiaus premijos laureatei Irenai Seliukaitėi, kuri visa tai išklajo iš atminties. Pati I. Seliukaitė šia Valstybine premija apdovanojama už kraštotyros veiklos plėtojimą. Žinant, kad kaimyninėse šalyse kraštotyros draugijos subiro, neišlaikė naujų politinio ir socialinio gyvenimo pokyčių, galime tik džiaugtis, kad Lietuvos kraštotyros draugija, vadovaujama I. Seliukaitės, ištvėrė laiko ir permainų vėjus, išliko ir svariai tebeveikia. Vadinasi, tai iš pačios tautos gyvybės gelmių einanti plačiašakė veikla, palaikanti etninę kultūrą, nemažai padedanti ir šiandieniam mokslui.

Per kraštotyryną

Nesunku pastebėti, kad visi Valstybinės dr. Jono Basanavičiaus premijos laureatai vienaip ar kitaip yra susiję su kraštotyros ir visuomenine veikla. Tuo nereikėtų stebėtis, nes ši premija ir buvo įsteigta, siekiant paskatinti etninės kultūros tyrinėtojus bei nuoširdžius puoselėtojus, kurie ligi tol būdavo mažiausiai pastebimi, pamištami skiriant valstybinius apdovanojimus.

Negana to, per visą sovietmetį etninės kultūros tyrinėtojai ir kraštotyryninkai buvo persekiojami, jiems visais įmanomais būdais būdavo trukdoma, prie jų tyrinėjimų tuojau pat būdavo klijuojama klisė *nacionalizmo skatinimas*. Ten, kur mokslo žmonės negalėdavo savo tyrinėjimų paskelbti moksliniuose spaudiniuose, jie ieškojo būdų veikti per visuomeninį judėjimą, Kraštotyros draugiją, jos leidžiamas knygas. Didėjant ideologiniam spaudimui, užsidarė kelias reikštis ir per kraštotyryną, tačiau nauji vėjai papūtė ir Sovietų Sąjungoje: prasidėjo pertvarkos (*perestrojka*) laikai, gimė Lietuvos persitvarkymo sąjūdis, kurio pastangos atvedė ir prie Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo 1990 metais.

Tautos namų *Santara* tarybos pirmininkas A. Gudelis buvo tas asmuo, kuris iškėlė idėją įsteigti Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją. Prasidėjo kitas lietuvių etninės kultūros tyrinėjimų, globos ir sklaidos etapas.

Premijų iniciatorius A. Gudelis apgailestauja, kad nespėta Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos paskirti Marijai Gimbutienei, nes profesore mirė 1994 m., premijai vos atsiradus. Ši premija įtvirtina supratimą, kad etninė kultūra yra gyvoji mūsų dienų tradicija, kūrybinis vyksmas dabartyje. Dažniausiai J. Basanavičiaus premija skiriama asmenims, kurie dirba iš pašaukimo, asmeninių paskatų, o ne atlikdami tarnybines pareigas. Valstybinė Jono Basanavičiaus

premią skiriama už reikšmingą mokslinę ir visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje. Nuostatose nėra įtvirtinta, tačiau tradiciškai ši premija skiriama ne „kabinetiniais“ mokslininkams, bet tiems, kurie yra ir aktyvūs visuomenininkai. Jų etninės kultūros propagavimas turi rasti atgarsį žmonių širdyse. Teisę pateikti naujus kandidatus turi patys J. Basanavičiaus premijos laureatai, švietimo, mokslo ir kultūros įstaigos, visuomeninės organizacijos, pagaliau kiekvienas pageidaujantis žmogus gali siūlyti kandidatą šiai premijai gauti. Aišku, jis turi būti tinkamai pristatytas, pateikta siūlomo kandidato veikla, jo darbų sąrašas, 5 pastarųjų metų bibliografija. Tiesa, kai kuriems, ypač vyresnio amžiaus laureatams, šis vardas buvo suteiktas už viso gyvenimo veiklą, nes už savo aktyviausio ir vaisingiausio penkmečio veiklą jie negalėjo būti įvertinti.

Kai J. Basanavičiaus premija buvo įsteigta, ji buvo nacionalinės premijos dydžio. Dabar 10 tūkst. litų mažesnis. Taip nutiko dėl to, kad nacionalinės premijos dydis kasmet keitėsi dėl minimalaus gyvenimo lygio kitimo. Kasmet reikėdavo rašyti Vyriausybei raštus su prašymu padidinti J. Basanavičiaus premiją. Kultūros ministerijos pareigūnų ir valdininkų veiklos tarnybinis etiketas, matyt, ne visada leidžia kasmet apeliuoti į savo viršininkus, tad mažėjant raštų su prašymais, sumažėjo ir premijos dydis. Tačiau svarbiausia, kad premija išliko ir tebeskiriama labiausiai etninei kultūrai atsidėjusiems žmonėms.

Kas jaudina ir kas darytina

Tapęs Etninės kultūros globos tarybos prie LR Seimo pirmininku, L. Klimka pasiryžęs pirmąsias atsigręžti į mūsų valstybės švietimo sistemą ir nagrinėti, kaip ten klostosi etninės kultūros reikalai. L. Klimkai tai nėra nepažįstama žemė, nes pats toje srityje dirba daug metų, dėsto studentams ir mokytojų kursuose, dalyvauja ekspedicijose. Ir ką mato? Nekokie apskritai reikalai. Jaunimo nuostatos pilietiško ir meilės gimtinei požiūriu yra gerokai taisytinės. Kad ir ekspedicijose: užtraukus liaudies dainą, vis mažiau lieka pritariančiųjų – studentai nebemoka liaudies dainų.

L. Klimka vilčių deda į rengiamą valstybinę programą, kuria bus siekiama stiprinti pilietišumą, nuo pradinukų iki abiturientų ir studentų. Etninės kultūros globos taryba iniciuos ir naujus žingsnius, kaip geriau įgyvendinti būsimą programą. Ligšiolinėje švietimo sistemoje, pasak L. Klimkos, pilietišumas buvo atsietas nuo tautiško, vadinasi, ir nuo etninės kultūros reikalų. Tai prieštarauja ir paties šių metų J. Basanavičiaus premijos laureato nuostatoms. Viltiniai nuteikia tik tas, kad naujojoje programoje nebus priešingos pilietiško ir tautiško sąvokos. Anot L. Klimkos, tik Tėvynės meilė gali atvesti prie meilės savajai valstybei.

Šią mintį svariai papildo A. Gudelis: negalime kalbėti apie pilietišumą, paneigdami pilietinę tradiciją, nes pilietišumas – ne eismo taisyklių laikymasis. Tautos nesusodins į automobilius, nes ji – sudėtingas darinys: tai ir tradicijos, ir mirusiųjų atminimas, ir J. Basanavičiaus puoselėti idealai dabartyje.

Žinoma, galime savęs paklausti, ar mums pakeliui su J. Basanavičiaus siekais? Kai kas jau linkęs versti jį nuo pjedestalo, nes kiekviena karta iš naujo apmąsto tautos ir valstybės nuėitą kelią, numato ateities vizijas. Tai

visiškai suprantama, kitaip, matyt, nebūt. Tačiau tuose apmąstymuose būtinas ne vien dabarties akimirkos objektyvumas, bet ir istorinės raidos, konkretaus istorinio meto suvokimas. Buvo laikas, kai narsūs modernaus meno ir literatūros kūrėjai seneliui Maironiui vietą siūlė ant „pečiaus“, kaip negrįžtamai pasenusios ir į „užpečkį“ nueinančios romantinės pozicijos atstovai. Tačiau laikas dažniausiai visus surikiuoja į jiems deramas vietas: tų modernistų tauta šiandien atmena vieną kitą, o Maironį ne tik skaito, bet ir jo žodžius gieda per didžiausias tautos ir valstybės iškilmes.

Taip, J. Basanavičius kūrė ne pilietinę, bet tautinę valstybę. Kitokios ir negalėjo kurti, nes turėjo spręsti aktualiausias ir neatidėliotinas tuometines užduotis. Tautinės valstybės kilo visoje to meto Europoje, nes tautų gyvasties išlaikymas buvo visuotinė aktualija, europinio proceso dalis. Tautos kultūros išsaugojimas, jos globa ir sklaida įmanoma tik nacionalinės valstybės sąlygomis, o kitus uždavinius galima spręsti ir bet kurioje sąjungoje. Tai L. Klimkos nuostata, ku-

rios jis laikosi ir kurią propaguoja.

Vadovaudamas studentų vasaros praktikoms L. Klimka neslepia truputį pagudraujantis: jis siekia, kad tai kartu būtų ir kraštotyros ekspedicijos. Studentams didelį išpūdį palikdavo bendravimas su patyrusiais kraštotyros „vilkais“. Kai vakare po dienos darbų visi susirinkdavo, prof. V. Milius dažnai pradėdavo kalbą apie savo etnologinės veiklos patirtį, ekspedicijų nuotykius – tai studentams būdavo nepamirštami išpūdžiai ir puiki gyvenimo mokykla. Taip buvo paminėta ir 50-oji V. Milius vasara ekspedicijose.

Galima neabejoti, kad paties fiziko ir etnologo prof. Liberto Klimkos asmenybė ne mažiau daro išpūdį jaunimui – su juo profesorius moka rasti bendrą kalbą. Tai įrodo jo paskaitos Vilniaus pedagoginiame universitete, tą parodė ir Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos įteikimo iškilmės Nacionaliniame muziejuje, kai naująjį laureatą taip pat sveikino ir jo studentai, kraštotyros ekspedicijų dalyviai. Vadinasi, bendraminčiai.

Gediminas Zemlickas

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą Mechatronikos mokslų instituto direktoriaus pareigoms užimti:

Pretendentai pateikia šiuos dokumentus:

- 1) prašymą rektoriaus vardu leisti dalyvauti konkurse;
- 2) gyvenimo, mokslinės ir pedagoginės veiklos aprašymą;
- 3) 5 pastarųjų metų mokslinių publikacijų sąrašą;
- 4) mokslo instituto plėtros penkerių metų programą.

Dokumentai priimami 10 darbo dienų po skelbimo išspausdinimo (neįskaitant paskelbimo dienos) Klaipėdos universiteto Personalo skyriuje, H. Manto g. 84, 110 kab., tel. (8 ~ 46) 398 916, 398917.

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

skelbia viešą konkursą eiti pareigas šiose katedrose ir mokslo centruose:

Edukologijos fakultete: Gamtos didaktikos katedroje	– docento (0,25 etato).
Humanitariniame fakultete: Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedroje	– docento (1 etatas).
Matematikos ir informatikos fakultete: Informatikos katedroje	– lektoriaus (1 etatas).
Menų fakultete: Audiovizualinio meno katedroje	– lektoriaus (1 etatas);
Dizaino katedroje	– docento (1 etatas);
Piešimo katedroje	– profesorius (1 etatas);
Tapybos katedroje	– docento (1 etatas).
Socialinių mokslų fakultete: Vadybos katedroje	– docento (1 etatas), asistento (3 etatai);
Viešojo administravimo katedroje	– lektoriaus (1 etatas);
Socialinių tyrimų moksliniame centre	– jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato).
Technologijos fakultete: Informacinių technologijų katedroje	– lektoriaus (1 etatas);
Mechanikos inžinerijos katedroje	– docento (1 etatas).

Dokumentai priimami tris savaites po konkurso paskelbimo spaudoje dienos adresu: Šiaulių universiteto Personalo skyrius, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai; telefonai pasiteirauti: (8 ~ 41) 595750, 595751.

Šiaulių universiteto dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti Universiteto interneto tinklalapyje: <http://www.su.lt> *Struktūra/ Administracija/ Tarybos ir skyriai/ Personalo skyrius/ Atestacija ir konkursai*.

Rektorius

Pabaiga, pradžia Nr. 17

4. Viskas prasidėjo nuo atsiktinumo

Rugsėjo 27 d. metiniame šios programos dalyvių susitikime Amerikos centre. *Mokslo Lietuva* kalbino *Fulbright* programos dalyvį iš Lietuvos prof. Kęstutį Jarašiūną, kuris penktasis iš Lietuvos fizikų pasinaudojo *Fulbright* programos galimybėmis 1999-2000 mokslo metais.

Profesorius Kęstutis Jarašiūnas yra Vilniaus universiteto Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto Pusauidininkų optoelektronikos skyriaus vadovas, vyriausiasis mokslo darbuotojas.

Praeitą pokalbį metu užsiminėte, kad medžiagų savybių tyrimo krypties darbai ir toliau bus sėkmingai plėtojami Lietuvoje. Iš kur Jūsų optimizmo šaknis?

Retrospektyviai pažvelgus į prabėgusį laiką, galima suprasti, kodėl būtent Vilniuje gimė dinaminės holografijos metrologiniai būdai. Pasaulyje, naudojant vis tobulėjančius galingus impulsinius lazerius, buvo kuriami nauji metodai netiesinei medžiagų spektroskopijai, pasirodė lazerinio žadinimo-zondavimo optinės schemos. Buvo stebimi nauji netiesinės sąveikos, priverstinės sklaidos efektai, sukeliantys naujas bangas, dažnius, bangų saviveiką, tie efektai plėtojosi ir tapo koherentinės bei netiesinės spektroskopijos metodais. Dinaminės holografijos srityje buvo ieškoma netiesinių medžiagų informacijai užrašyti, buvo pastebėti savidifrakcijos efektai skysčiuose ir puslaidininkiniame Si kristale.

Vilniaus universiteto fizikai sekė lazerių panaudojimo kondensuotų aplinkų aktyviajai spektroskopijai tendencijas ir siekė tai panaudoti puslaidininkinių tyrimuose. Ką gi naujo mes atlikome? Pirmieji pasiūlėme ir panaudojome dinaminės holografijos optines schemas netiesinės puslaidininkinių spektroskopijos tikslams ir fotoelektrinių procesų tyrimams. Idėja buvo lyg ir paprasta: užrašyti dinaminę gardelę (hologramą) puslaidininkyje dviem lazerio pluošteliais, ją nuskaityti trečiuoju, ir iš difragavusiojo (ketvirtojo) pluoštelio savybių spręsti apie fotoelektrinius procesus medžiagoje. Taigi panaudojome lazerio pluoštelio koherentiškumo savybę spektroskopijoje, o ne vien jo galią ar energijos tankį. Šią inovaciją išbandėme daugelyje užsakovų darbų su SSSR mikroelektronikos pramonės įmonėmis. Tad dabar vykstantis mūsų ilgmetės patirties sujungimas su Vakarų technologijomis dabarties sąlygomis yra racionalus žingsnis.

Tokia įžvalga šiandien atrodo natūrali, logiška, nes Puslaidininkinių fizikos katedroje buvo sukaupta ilgmetė patirtis tirti fotoelektrinius (t. y. šviesa sukeltus elektrinius) procesus ir stebėti jų dinamiką standartiniais kontaktiniais būdais, matuojant fotolaidumo relaksaciją oscilografu. Tačiau reikėjo pastangų „perskaityti“ difragavusiam pluoštelyje esamą informaciją apie fotoelektrinių procesų ypatumus: generacijos mechanizmus, rekombinacijos spartą, difuziją. Šis „darbelis“ teko man. Jis prasidėjo prieš 30 metų ir tebesitęsia. Taip gimė mūsų pirmasis išradimas: naujas būdas fotoelektrinių procesų įvertini-

Ką davė „Fulbright“ programa (4)

Prof. Kęstutis Jarašiūnas, JAV ambasados švietimo ir tarptautinių akademinėjų mainų specialistė, „Fulbright“ programos vadovė Lietuvoje Rasa Baukuviienė ir VU Ekologijos instituto Cheminės ekologijos ir elgsenos laboratorijos vedėjas dr. Vincas Būda, kuris 2002 m. stažavosi Ajovos valstybiniame mokslo ir technologijos universitete

mui puslaidininkyje. Prioritetas buvo pripažintas amerikiečių monografijoje jau 1983 metais. Tačiau net ir dabar konferencijose gana dažnai klausiami, kaip mes optiniu pluošteliu galime kontroliuoti elektrinius procesus? Todėl į klausimą: *Kaip gi jūs optiniais būdais nustatote krūvininkų judrį*, atsakome: *Sukuriamė nepusiausvyriųjų krūvininkų – elektronų ar skylių – erdvinę moduliaciją ir stebime jos dinamiką pagal zonduojančio pluoštelio difrakcijos kitimą.*

Kaip pavyko užčiuopti tokią „aukso gyslą“? Atsiktinai, kaip kartais būna moksle?

Atsiktinumuose slypi priežastingumas. Kaip minėjau, tyrimų kryptis išsirutuliojo dėl Vilniaus universitete sukurtos fotoelektrinių reiškinių mokyklos ir čia vykdytų fotoelektrinių procesų tyrimų lazerio spinduliais sužadintuose puslaidininkuose. Todėl vienoje publikacijoje apie savaimę išsitrinančią dinaminę hologramą (katino atvaizdą silicio plokštelėje, kuri buvo naudojama kaip informacijos trumpalaikio užrašymo aplinka) mums pavyko įžvelgti tai, ko šios publikacijos autoriai ir nesiekė. Mums kilo mintis tą efektą panaudoti medžiagos parametrų įvertinimui. Tik mes įrašėme ne optinį atvaizdą, o dviejų plokščių bangų interferencijos pėdsaką – dinaminę gardelę. Pavyko, bet ne iškart. Keitėme užrašymo sąlygas, kristalus, ieškojome koreliacijos tarp pluoštelio parametrų, medžiagos savybių, difrakcijos signalo intensyvumo. Taip „mašina“ įsisuko. Apgynus disertaciją, dirbau mokslinį darbą su dinaminės holografijos pionieriumi Brauno Universitete JAV, su optinių netiesiškumų ekspertais Berlyno Technikos universitete bei Prancūzijos Nacionalinių mokslų tyrimų centre Orsay, Tokijo universiteto Industrijos mokslo institute, tęsiau analogiškų tyrimus pagal *Fulbright* programą. Į Vilniaus universitetą sugrįžau su patirtimi ir naujais ryšiais.

Dabar šioje aktualioje srityje su manimi dirba penki jauni mokslininkai ir doktorantai. Mus domina ne tik krūvininkų dinamikos ypatumai plačiatarpiuose puslaidininkuose, bet ir optiniai būdai sekėti elektronų sukintinio relaksacijos procesus eksitoninėje spektro dalyje, sukurti ir stebėti elektrinius laukus kristale dėl gilių priemaišų fotojonizacijos ir pernašos. Šie metodai bus naudingi metrologijai. Kai prieš keletą metų mūsų laboratorijose lankėsi Nobelio premijos laureatas Žoresas Alfero-

vas, svečiui nemažą susidomėjimą sukėlė dinaminės holografijos metodo pritaikymas tirti jo sukurtą puslaidininkines heterosandaras.

O kaip mokslinis bendradarbiavimas su Lietuvos mokslininkais?

Bene svarbiausias pastarųjų metų įvykis buvo jungtinio Puslaidininkinių optoelektronikos centro sukūrimas, sujungiant Medžiagotyros instituto Puslaidininkinių optoelektronikos skyriaus ir Puslaidininkinių fizikos instituto Optoelektronikos laboratorijos išteklius bendriems moksliniams tikslams. Centro veiklą šiuo metu palaiko Europos Sąjungos Bendrosios programos Accompanying measures projektas SELITEC, kuriuo remiama žymių Rytų Europos mokslo centrų plėtra. Universitetas vykdo puslaidininkinių tyrimus luminescenciniais bei dinaminės holografijos būdais, o Puslaidininkinių fizikos institutas tiria terahercinės spinduliuotės generacijos, detektavimo ir pataikymo galimybes. Įdiegimo srityje ieškome puslaidininkinių šviesos diodų („šviestukų“) naujų panaudojimo sričių: matavimų technikoje, medicinoje, žemės ūkyje, kietakūniams apšvietimui. Kuriamė naujus diagnostinius holografinius modulius, terahercinės spinduliuotės šaltinius. Ieškome ir randame abiem pusėms naudingų bendradarbiavimo sričių su Kauno technologijos universitetu – prof. Sigitu Tamulevičiaus laboratorija; beje, jis taip pat gavęs *Fulbright* programos stipendiją.

Užduosiu tikriausiai ne visai malonų klausimą. Štai jūs vadovaujamate skyrių ir laboratorijoje daromi išties unikalūs mokslo tiriamieji darbai. Tačiau ar jie patentuojami? O gal tampa visų bendra nuosavybe? Bendra tol, kol kokie nors gudruoliai užsienyje neužpatentavo.

Stengiamės svarbiausias inovacijas apginti lietuviškais patentais. Tik kaip juos padaryti galiojančius Europoje ir JAV? Iš ten galėtų ateiti honoraras, jeigu tie išradimai būtų plačiai taikomi. Kita vertus, kas gi sumokės 10-20 tūkst. dolerių už JAV patentą?

Mokės JAV bendrovės, jeigu joms tai bus naudinga.

Šitai mes dabar ir stengiamės daryti savo jėgomis – sudominti užsienio bendroves, bandome patys reklamuotis ir ieškoti suinteresuotų kompanijų. JAV ambasadoriaus šiandien pasiūlytas variantas – aktyvinti ryšius su JAV įmonėmis, nuvykti ir ten pademonstruoti savo galimybes – gali tapti veiksminga priemone, padedant užmegzti abipusiai naudingus

ryšius. Tam procesui reikalingos startinės lėšos. Jeigu bendrovėms mūsų inovacijos pasirodytų išties naudingos, tuomet jos imtųsi patentuoti mūsų metodus, jei ne – paieškos tęstųsi bendromis jėgomis. Vienas sukurtų holografinės diagnostikos instrumentų jau keletą metų sėkmingai naudojamas Rentselerio politechnikos institute JAV.

Vadinasi, „Fulbright“ programa neapsiriboja tik atskirų asmenų tobulinimusi JAV universitetuose. Jei štai šiame „fulbraitičių“ metiniame susišėime galime išgirsti naujų pasiūlymų, jei kyla naujų idėjų, vadinasi, ir pati programa tarsi tęsiasi, nes juk toks ir yra „Fulbright“ programos tikslas – užmegzti ryšius.

Paprastai šios programos dalyviais tampa žmonės, kurie jau turi tam tikrų idėjų, ryšių, o tas jų idėjas palaiko Amerikos mokslo ir studijų institucijos. Žinoma, tobulinantis Amerikoje, tie ryšiai gilėja, plėtojasi mokslinė veikla. Tad ir *Fulbright* prisideda prie mūsų siekių bei inovacijų. Todėl ką tik su kolega Algirdu Juozapavičiumi ir kalbėjome: *Fulbright* programa nenutrūktų, o tęstųsi ir jos stipendiatams sugrįžus iš Amerikos, jei Švietimo ir mokslo ministerija ir JAV Ambasada rastų lėšų dar keleriems metams pratęsti Lietuvoje pagal *Fulbright* programą vykdytus darbus ar inicijuoti susijusius bendrus projektus.

Artėjant prie mūsų pašnekesio pabaigos norisi paklausti: tad ko reikia sėkmingam Jūsų vadovaujamo centro darbiui?

Nedidelio kolektyvo sėkmei kuriam laikui pakanka jo iniciatyvos, kompetencijos, tarptautinių ryšių ir sutelkto tikslingo darbo. Labai svarbus sėkmės veiksnys – atsinaujinantys žmogiškieji ištekliai, kad laboratorijose atsirastų jaunu žmonių. Tačiau tam reikia sudaryti sąlygas, ir tai jau ne vieno projekto jėgomis. Čia reikalinga ir adekvati nacionalinių fondų parama tiksliniams centrams, nes užsienio lėšos visuomet skiriamos tik pradiniam centrų kūrimosi etapui. Reikalinga ilgalaikė Lietuvos mokslo ir technologijų plėtros strategija. Jai nesant pamažu sunyks visos lokalios iniciatyvos, kad ir kokios puikios jos būtų. Pavyzdžiui, kitos Rytų Europos šalys labai palaikė NATO Mokslo komiteto investicijas jų šalyse, o Lietuvoje parama atsakingiems inovaciniams projektams buvo tik simbolinė. Tai aiškus požymis, jog Lietuvoje nėra adekvačios institucijos, kuriai gyvybiškai rūpėtų

veiksmingas milijoninių užsienio investicijų panaudojimas ir mokslo inovacijų finansavimas.

Kaip apskritai vertinate Lietuvos fizikus, jų galimybes?

Lietuvos fizikai sugeba dirbti tarptautiniu lygmeniu – tai parodė užsienio ekspertizės, tai rodo nemažėjantis publikacijų skaičius ISI leidiniuose, tačiau reikalinga kuo skubesnė pertvarka Lietuvos mokslo politikoje. Rekomendacijos buvo išsakytos, parašytos, jos išlieka aktuales, bet valdymo struktūrų neveiklumas bei inertiškas mąstymas akivaizdus. Visi supranta, kad reikėtų kelti mokslo ir mokslininkų prestižą visuomenėje. Būtina didinti mokslinių tyrimų finansavimą – ir materialinei bazei, ir žmogiškiesiems ištekliams – ypač tiems kolektyvams, kurių taikomojo mokslo rodikliai yra išskirtiniai. Tai skatintų pažangius mokslo kolektyvus kooperuotis ir spręsti mokslo problemas, savo veiklą sieti su Europos mokslo centrais, kuri mokslo inkubatorius bei valstybės remiamus technologinius parkus, spartėtų sukurtųjų technologijų perdavimas pramonei ir t. t.

Ar teigiamas reiškiny, kad fizikai pradeda dominuoti ne tiek fizikoje, kiek politikoje ir ekonomikoje, versle ir mokslo reformoje, mokslo politikoje? ISI žurnaluose išspausdinę straipsnius fizikai pradeda manyti, kad gali viską: ekonomistus mokyti ekonomikos, o humanitarus – humanitarinių mokslų rašymo. Ar tikrai mūsų fizikai tokie universalai? Įdomi Jūsų nuomonė.

Teigiamas. Fizikai operuoja faktais, argumentais, idėjomis. Jie greitai prisitaiko prie laiko reikalavimų ir gerbia objektyvaus žaidimo taisykles. Pavyzdžiui, Švietimo ir mokslo ministerijai nutarus biudžetinį finansavimą skirstyti pagal mokslinės veiklos veiksmingumą, fizikai efektyviai „gamina“ ISI straipsnius ir kitaip užsidirba balų. Nors šioje tvarkoje užmirštami rodikliai, kurie atspindi tarptautinį konkurencingumą (turiu omenyje užsienio fondų investicijas natūra (angl. in-kind), ji iš esmės tenkina darbingus kolektyvus. Tačiau metų gale suvedus rezultatus, ministerija ima ir atsisako tos lyg ir stimuliuojančios mokslų tvarkos, nes kai kurie kolektyvai per daug „išsišoka“ ir jų uždirbtos lėšos valingų (demokratiškų?) sprendimų atiduodamos atsiliekantioms institucijoms. Toks lyginimo principas, fizikų nuomone, suniveliuoja mokslo iniciatyvas, palaiko stagnaciją. Mahatma Gandis yra pasakęs, kad viena iš priežasčių blogiui atsirasti yra politika be principų. Ši intencija galioja ir mokslo politikoje.

Dėl fizikų „universalumo“. Jeigu pasiremtume mokslo sąvokos interpretacija, kad mokslas yra prasmės ieškojimas lyg ir iš pirmo žvilgsnio atsiktiniuose įvykiuose, tai profesionalus fiziko požiūris yra vertingas: jis analizuoja faktus ne kaip pavienius, bet tarpusavyje susijusius, mėgina ieškoti reiškinio priežasties, numato jo raidą ir padarinius. Todėl fizikai pagal mąstymo būdą tinka ir vadybiniam darbiui, ypač mokslo, inovacijų bei technologijų sferoje. Mokslo žmonės – fizikai, chemikai, biologai ar humanitarai lengvai supranta vienas kitą tarptautiniu lygmeniu, kai kalbama apie mokslines problemas. Todėl jiems lengviau analizuoti ir ekonominius ar politinius klausimus, jei kalbama argumentuotai. Būtent mokslininkai – taip pat fizikai – turėtų kuo aktyviau dalyvauti rengiant Lietuvos mokslo strategiją.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Ar 2009-ieji Lietuvos kultūroje taps nauju atskaitos tašku, ar esame tame istorinės kaitos etape, kai keičiasi pati mūsų istorinės savivokos ir kultūros samprata – apie tai skaitykite šioje publikacijoje.

Adomo Mickevičiaus 150-osios mirties metinės – proga ne tik prisiminti ir paminėti šį didį poetą, bet ir susimąstyti, kokią vietą jo kūryba bei asmenybė užima mūsų kasdienybėje. Šią galimybę taip pat suteikė lapkričio mėn. Vilniaus universiteto Lenkų filologijos katedros kartu su Lenkų institutu surengta dviejų dienų mokslinė konferencija *Adomas Mickevičius kultūrų sankirtoje* iš susitikimų ciklo *Elito vaidmuo visuomenėje*.

Konferencija vyko Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Vinco Krėvės auditorijoje, kuri, visai galimas dalykas, yra girdėjusi didžio poeto – tuo metu dar tik būsimo – žingsnius ir balsą. Konferencijos dalyviams iš Lenkijos, o jų buvo dauguma, pati aplinka, senojo Universiteto aura kėlė tuos ypatingus ir žodžiais sunkiai nusakomus jausmus, kuriuos gali pajusti sakralinėje erdvėje, o ji šiuo atveju tokia ir yra.

Mus, vilniečius, tos vietos sakralumas gal ir mažiau veikia, nes tai mums įprasta aplinka, kasdienė, su-

Vyžos ir fejerverkai

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Šiame Vilniaus universiteto kiemelyje aidėjo poeto Adomo Mickevičiaus žingsniai

gali būti suprasta ne visai taip, kaip to pageidautų konferencijos organizatoriai. Tai dabartinio gyvenimo realijų devaluota ir sukompromituota sąvoka, kaip tik gali būti sukompromituota seniai tikrąjį elitą prarusioje tautoje. Dabartinėje Lietuvoje elito sąvoka neturi nieko bendra su XIX a. kilmės ar dvasios aristokratiškumu, kaip ir su XX a. vertybėmis.

V. Toleikis visiškai teisingas, teigdamas, kad dabartinis mūsų visuomenės suvokiamas „elitiškumas“ nieko bendra neturisu A. Mickevičiaus poezijos vakarais, tautos garbe, Tėvynės meile ir jos ilgesiu. Užtat asocijuojasi su prašmatnių suknelių šlamesiu, nauja santuoka, ištaigingai įrengtais namais. Tad ir pranešėjas pasiūlė pavartyti kad ir naujai pasirodžiusį bulvarinį žurnališką *Žmonės* – esą, tada bus aišku, kad naujojo „elito“ santykiai su knyga labai sudėtingi.

Štai kodėl pranešėjas, protestuodamas prieš mūsų dienų banalybę, vietoj žodžio *elitas* prisipažino esąs priverstas vartoti žodį *intelektualai*. Visiškai galime suprasti V. Toleikį.

Tiesa, dėl kai kurių jo išsakytų minčių būtų galima ir ginčytis. V. Toleikis prisipažįsta tikėjęs, o dabar jau nebesitikįs, kad A. Mickevičius šiandieninėje Lietuvoje organiškai, be politinių insinucijų galįs tapti ir lietuvių poetu, kad jo kūrybą vertintume ne iš XX a. perspektyvos, bet žvelgdami į poeto laikus ir to meto kultūrinį kontekstą. Ko gero, išties tuščia viltis, kad *Lietuvos poetas* tap-

tų lietuvių poetu. Pernelyg netapačios sąvokos. Nebent sąvokai *lietuvių poetas* V. Toleikis suteiktų kiek kitokią prasmę, kurią suvoktume kaip mūsų tautos labai mylimą, noriai skaitomą, vertinamą, tyrinjamą poetą.

Deja, šiandien tikrovė kitokia. V. Toleikis teigia nieko gero nesitikįs ir ateityje: dėmesys Adomo Mickevičiaus kūrybai bei asmenybei, matyt, tebus nedidelio Lietuvos intelektualų būrelio susidomėjimo objektas, o bendrojoje kultūros apyvarčioje liks tik periferinis reiškinys.

Tad kokią Lietuvą 2009 m. norėtų matyti mūsų krašto elitas arba intelektualai, kaip pervardijo V. Toleikis, taip mėgindamas išvengti dviprasmybės. 2009-ieji pasirinkti todėl, kad tais metais minėsime Lietuvos vardo minėjimo tūkstantmetį, ir A. Mickevičiaus jaunystės miestas Vilnius tais metais bus Europos kultūros sostinė (kartu su Austrijos miestu Lincu). Šias dvi datas Lietuva pasitiks dviem labai ambicingomis programomis: *Lietuvos vardo Tūkstantmečio minėjimo* ir *Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009*.

Visai galimas dalykas, kad tai bus gera proga patikrinti, kiek gyvbingos mūsų intelektualų tautai siūlomos naujos kultūrinės paradigmos, kurios ateityje, nusileidusios nuo jubiliejinės ir intelektualinės aukštumos, anot V. Toleikio, tikriausiai įsitvirtins kaip naujos vadovėlinės tiesos, taps neatsiejama mūsų provincijos kultūrinio gyvenimo ar didmiesčių masinių renginių dalimi.

Tad apie kokias naujas paradigmas kalbame? *Lietuvos tūkstantmečio programa* bus siekiama aktualizuoti Lietuvos praeitį, o programa *Vilnius – Europos sostinė 2009* mėginama perteikti šiuolaikiškiausius kultūrinius projektus visiems europiečiams, ne vien Lietuvos gyvento-

jams. Tikėtina, kad šios dvi programos viena kitą turiningai papildys. Pamatysime, ar šalies kultūros politikai ir ideologai toliau tęs kaimiškos etninės lietuviškosios kultūros tradiciją, pradėtą dar XIX a. antrojoje pusėje, o gal bus pamėginta ieškoti modernesnės bajoriškosios ir miesto kultūros dermės interpretacijos. Pagaliau gal galime atrasti ir visai įmanomą tų kultūrų sintezę.

Visai galimas dalykas, kad esame ties naujos lietuviškosios kultūros paradigmos gimimo slenksčiu. Tiesa, kelias į naują sampratą veda per

Vilniaus universiteto Lenkų filologijos katedros vedėjas Algis Kalėda

savotiškas prieštaras. Svarbiausias Lietuvos tūkstantmečio programos kultūros renginys – Pasaulio lietuvių dainų šventė vis dar mus sieja su tradiciškai etniškai suvoktu lietuviškumu. Tačiau Programos leidybinė dalis, atkreipia dėmesį V. Toleikis, jau nesusieta vien su lietuviškais literatūros ir istorijos tekstais: bus išleisti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos lotyniški, lenkiški, vokiški, rusėnų kalbomis parašyti veikalai. Pagaliau ir atkuriami Vilniaus Žemutinės pilies Valdovų rūmai, nori to ar nenori patys atkūrimo iniciatoriai, juk patiekia daug platesnį nei etninės kultūros kontekstą, nes Žemutinėje pillyje lietuvių kalba nustojo skambėti jau gal nuo Vytauto laikų, jei ne anksčiau. Numatyta ir paroda *Jogailaičiai Europoje*, kuri neabejotinai mus susies su įvairiakalbe ir įvairiakultūre Europa. Beje, jubiliejiniams metais daug vietos bus skirta senajai baltų kultūrai, senosioms Lietuvos sostinėms.

Taigi numatyta daug ir miesto, ir kaimo kultūrai skirtų renginių. Vis dėlto Lietuvos tūkstantmečio progra-

Šiomet minime poeto Adomo Mickevičiaus 150-ąsias mirties metines

moje, anot V. Toleikio, vyrauja kaimo kultūros paradigma, tegul ir sumoderninta. Programa *Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009* – visiškai moderni ir skirta europiečiams. Čia siūlomas modernus teatras, tarptautinis gatvės teatro festivalis, džiazas, klasikinės muzikos festivaliai, meno parodos ir, žinoma, fejerverkai. Europiečiams bus parodyta ir Vilniaus daugiakultūre tradicija bei dabartis.

Vadinasi, į 2009-uosius Vilnius ir Lietuva įžengs ne vien su savo tradicine kaimo kultūra, bet ir su miesto kultūros apraiškų paieškomis. Suprantama, kad ta miesto Lietuvos kultūra jau siejasi ir su kitakalbe tradicija.

Taigi esame tam tikros intelektualinės įtampos jėgų lauke. Kas nugalės: „vyžotosios“ lietuviškos kultūros propaguotojai ar modernieji „fejerverkininkai“? Iš savivaldybių būtų Vilniaus ir Klaipėdos savivaldybėms būdingos drąsesnės miesto kultūros

Vilniaus miesto savivaldybės mero patarėjas Vytautas Toleikis

sijusi su Universiteto paskaitomis, dažnai čia vykstančiais renginiais, nuolatiniu skubėjimu, išpareigojimais, daromais ir nepadarytais darbais. Žodžiu, ypatingam dvasiniam nusiteikimui, susitelkimui lyg ir nebelieka laiko, nes dažniausiai visa tai atidedama kitam kartui, rytdienai, kai bus daugiau laisvo laiko, vadinasi, nukeliama į niekadą.

Lenkų filologijos mokslui konferencijoje atstovavo Lenkijos mokslų akademijos literatūros tyrimų institutas, Varšuvos, Krokuvos Jogailaičių, Šlionsko Katovicų, Gdanskio, Lodzės, Žešovo, A. Mickevičiaus Poznanės universitetai. Lietuvai atstovavo Vilniaus universiteto (Algis Kalėda), Vilniaus pedagoginio universiteto (Halina Turkiewicz) pranešėjai bei Vilniaus miesto savivaldybės mero patarėjas Vytautas Toleikis. Trys iš penkiolikos konferencijoje perskaitytų pranešimų – nedaug, bet, ko gero, tai atspindi mūsų pajėgas ir dėmesį A. Mickevičiaus kūrybai.

V. Toleikio pranešimas buvo publicistinio ir diskusinio pobūdžio. Autorius neslėpė esąs truputį sutrikęs ir dėl pačios konferencijos temos, ir dėl Lenkų instituto direktoriaus Mariušo Gaštolo (Mariusz Gasztoł) jam pasiūlytos pranešimo temos: *Kokią Lietuvą 2009 m. norėtų matyti šalies elitas? Mat pati elito sąvoka Lietuvoje šiandien daugelio*

Lenkijos mokslų akademijos Literatūros tyrimų instituto atstovė Alina Kovalczykova (Kowalczykova)

Gražus žmogus, idėjai atsidavęs

Į mokslą niekas nestūmė

Kada ėmėtės rašyti apie Lietuvos mokslininkų veiklą, kūrybą, gyvenimą? Juk ne vieną savo kūrybinės veiklos ir darbo spaudoje dešimtmetį atidavėte šiai temai.

Tiksliai net sunku pasakyti. Iš pradžių „įpuoliau“ į moralines, dorovines temas. Mat dienraštyje *Tiesa*, kur tuo metu dirbau, buvo *Šeimos ir buities* skyrelis; jis labai padidino laikraščio tiražą. Bene pirmą kartą buvo leista kalbėti apie žmogų. Vis dėlto jaučiausi per jauna, kad mokyčiau žmones. Jutau, kad mokydami kitus ne visada esame teisūs... Ėmiau ieškoti kitų temų, ir taip susiklostė aplinkybės, kad susidomėjau mokslu. Niekas manęs nestūmė, nekreipė į tą sritį, tiesiog redakcijoje natūraliai susiklostė erdvė šiai temai. Anksčiau jei ir buvo laikraštyje rašoma apie mokslą, tai būdavo tik atsitiktiniai, pavieniai dalykai.

Ar lengva buvo rašyti apie mokslą ir mokslo žmones?

Nelengva, nes mokydamiesi žurnalistikos Vilniaus universitete specializuoto pasirengimo neįgijome. Iš universiteto gavome tik tiek, kad per tuos metus subrendome.

Gal prisimenate pirmą mokslininką, kuris tapo pirmo Jūsų rašinio, skirto mokslui, herojumi?

Man regis, kad pirmas šios temos rašinys nelabai pavyko. Jis buvo skirtas Vilniaus universiteto prorektoriumi prof. Jonui Grigonui. Eilinis „interviukas“, kurio šioje knygoje nerasime.

Knygą pradedu nuo 1970 m., nuo susitikimo su archeologe Rimute Rimantiene ir botanike vaistažolininke Eugenija Šimkūnaite.

Sudomino gilus R. Rimantienės ėjimas į archeologiją. Ji lygino Lietuvoje aptiktus archeologinius radinius su kaimyninių kraštų archeologų radiniais, ištisas vasaras dirbdavo Šventoji. Jos radiniai tapo Lietuvos archeologijos mokslo klasika. R. Rimantienė to meto archeologijos sąlygomis dėstė visiškai naujus dalykus. Vėliau *Švyturio* žurnalas paprašė parašyti apie Eugeniją Šimkūnaite.

Visai kitokia asmenybė, palyginti su R. Rimantiene.

Taip, visai kitokia. E. Šimkūnaite buvo labai originali, rasdavo patiesimą viskam, ką tik sugalvodavo. Tās pats ir buitje: net batai su auliukais, kuriais avėdavo „žiniuonė“. Ji sakydavo: „Jūs su mano svoriu pamėginait po mišką pavaikščioti su aukštiais „kablukais“. Kai aš sveriu mažiau kaip šimtą kilogramų, blogai jaučiuosi. Kodėl turiu blogai jaustis?“

Prieštarina ir kūrybinga asmenybė

Šiuose žodžiuose visa E. Šimkūnaite. Tačiau ar įmanoma perteikti tokios stebėtinios asmenybės būdą, įpročius, požiūrį į gyvenimą, žinias ir dar nenugludinti aštrių kampų, charakterio keistybių? Turiu

Teresės KEZIENĖS pavardė gerai žinoma vidurinėsios ir vyresniosios kartos mokslo žmonėms, nes apie daugelį iš jų yra rašiusi, kalbinusi. Tie straipsniai gulė į *Literatūros ir meno, Dienovidžio, Švyturio, Mokslo ir technikos, Doros*, o daugiausia į *Tiesos* puslapius; ten žurnalistė ir dirbo. Tie straipsniai skaitytojams įsiminė, formavo Lietuvos mokslo vaizdą, atmintyje įrėžė ne vieno iškilaus mokslininko portretą.

Nauji laikai – nauji dievaičiai ir dievaitės. Teresė Kezienė sako daugiau kaip dešimtmetį stebėjusi, kaip dirba mokslininkai, kai kurie virtę politikais, reiškiasi jauni žurnalistai. Jau beveik užmiršo, kad ir pati buvo žurnalistė, bet mokslo draugė Elena Sliesoriūnienė nedavė ramybės: laikas į knygą sudėti tai, kas buvo parašyta per tuos kelis dešimtmečius.

Šio darbo vaisių jau turime: šį rudenį knygynuose pasirodė Teresės Kezienės spaudoje skelbtų straipsnių knyga *Sustabdytos akimirkos*. Vertinga knyga, nes tai Lietuvos mokslo istorijos dalis. Autorė nepajėgia užsiimti šios knygos reklama ir platesniu pagarsinimu, todėl tai jau būtų pačios mūsų mokslo visuomenės rūpestis. Pagal savo išgales *Mokslo Lietuva* tą ir daro, kalbindama autorę, žadindama jos prisiminimus, kurie, gerai pagalvojus, turėtų būti juk ne jos vienos, bet visų mūsų turtas.

mintyje to meto sąlygas ir reikalavimus žurnalistikai. Kita vertus, „Švyturys“ galėdavo sau leisti ir daugiau laisvės, negu oficiozas „Tiesa“.

Švyturys man davė visą aplanką informacijai šia tema. E. Šimkūnaite ir parodžiau kaip prieštaringa asmenybė. Niekam nesilenkiančia, nenuryjančia nuoskaudų. Mokslo akademijoje E. Šimkūnaite žaisdavo stalo tenisą; kartą kažkas truputį pasišaipė iš jos kompleksijos, burtų. Tai ji ir sako: „Eik, žmogeli, eik...“, ji pirmą pro duris išleido, pati eina iš paskos tuometiniu Lenino (dabar – Gedimino) prospektu. Eina ir panosėje murma: „Tau virvutė, tau virvutė prieš tave...“ Žmogelis staiga užkliuvo už tos „virvutės“ ir išsities visiu ilgiu ant šaligatvio.

Kas dar galėtų užgincyti, kad E. Šimkūnaite nebuvu žiniuonė ir burtininkė. Bet ar apie tai parašėte?

Šito neparrašiau. Ne viską parašiau. E. Šimkūnaite nuotykius papasakojau labai trumpai.

Ar to meto žurnalistikose būtų buvę įmanoma perteikti tokius „nerimtus“ rimtų mokslininkų nuotykius? Gal „Švyturys“ būtų spausdinęs? Įsivaizduoju, koks grobis mūsų laikais būtų E. Šimkūnaite televizijoms, kurios visokiems burtams ir keistybėms daug palankesnės negu rimtam ir todėl gal kiek nuobodokam mokslui.

Kiek būtų praleidęs ar nepraleidęs *Švyturys*, man sunku pasakyti. Daug tų nuotykių išliko atmintyje. Kad ir nuotykiš, kaip E. Šimkūnaite mušėsi. Tai jos pačios pasakojimas. Lazdynuose ji gavo butą viename iš pirmųjų namų, tuo metu kaip tik rengėsi ginti disertaciją. Kartą ji, grįždama namo, nešasi nusipirkusi butelį konjako. Prie autobuso spūstis, jaunimas veržiasi pirmas, gal ir pastūmė E. Šimkūnaite. Ji ramiai stovi ir sako: „Praleiskite pirma gyvulius“. Kai E. Šimkūnaite įlipo į autobusą, tas jaunimas labai rūščiai ją nužvelgė. Lazdynuose E. Šimkūnaite išlipo, – ir tie niūriai dėbčiojantys jaunuoliai išlipo. Staiga ji pamato, kad yra apsupta. Tada paėmė į kitą ranką krepšį su konjaku, kad nesudaužytų, ir kai vienas su kumščiais visai arti priėjo, E. Šimkūnaite jam trenkė iš visų jėgų. Vyrukas nugriuvo. E. Šimkūnaite atsisuko trenkti kitam, bet tie spėjo išlakstyti.

Kiek tame pasakojime tiesos, man sunku pasakyti.

E. Šimkūnaite buvo iš tų asmenybių, kurios pačios kuria naują realybę. Ši realybė kitiems, racionalaus mąstymo žmonėms buvo gal ir ne visai suvokiama. Ji matydavo tokius faktus ir reiškinius, kurių kiti, kartais net ją tikindavę asmenys, nesugebėdavo pamatyti. Nežinau, ar tai vykęs palyginimas, bet ar ne panašiai savo realybė

susikuria kai kurių tautelių šamanai, burtautojai, kurie sugeba sueiti, bendrauti su ezoterinio pasaulio fenomenais, kurių mes paprastai nematome ir neįsivaizduojame.

Vilniaus universitete, Lietuvių kalbos ir literatūros institute (dabar yra du atskiri – Lietuvių kalbos bei Lietuvių literatūros ir tautosakos institutai) abejodavo kai kuriais E. Šimkūnaite pateiktais faktais ir

Teresė Kezienė gali daug papasakoti apie Lietuvos mokslo asmenybes

išvadomis. Susidurdama su mokslininkais supratau, kas yra analizė ir sintezė. Tokios mokslininkės pavyzdžiu galėtų būti gydytoja prof. Dalia Tamulevičiūtė. Iš analizės duomenų sinthezuodama išvadas ji dažniausiai ir pasiekdavo tikrąją esmę, mokslinę tiesą.

Patirtimi grįsta intuicija?

Turbūt. Ar ne panašiai yra buvę ir E. Šimkūnaitei? Lietuvių kalbos institute saugoma jos prirankiotų žo-

džių ir posakių, kurių kitiems tyrinėtojams nepavykdavo aptikti ir patikrinti. Man sunku tuos dalykus vertinti, bet akivaizdu, kad E. Šimkūnaite kūrybiškumas buvo nepakartojamas.

Ji prieš nieką nesilankstydavo. Ateina ligonė, nori pasitarti, kaip gydytis vaistažolėmis. „Formuluok mintį aiškiai,“ – sako E. Šimkūnaite. Moteris padrikai pasakoja, skundžiasi kepenimis – diabetikė ir dar laukiasi kūdikio. E. Šimkūnaite pratrūksta: „Tu ką, nežinojai? Bobutės kaime žinojo. Lauk iš čia, kad tokius nusikaltimus darai...“ Išvijo. Klausiu, ar ji ne per žiauri taip elgdamasi. E. Šimkūnaite sako: „Jei žmogui labai reikės mano patarimo, jis dar kartą ateis...“ E. Šimkūnaite galėdavo bet kurį žmogų išviti... Ji netilpo į jokius žurnalistinių rašinių rėmus.

Rasti žmoguje šviesą

E. Šimkūnaite žmonėms imponavo kaip žolininkė, stebėtinų liaudiškų receptų žinovė.

Kaip žolininkė buvo nepakartojama. Rašydama visados stengdavausi surasti, kas žmoguje yra šviesaus, gero. Gal tai mano būdo savybė, bet kartais tuos žmones ir pagražindavau. Kai dabar teko ka- daisė rašytus straipsnius dėti į knygą, išitikinau, kiek daug šviesių žmonių buvo Lietuvoje. Tai ir paskatino rašinius sudėti į knygą. Laikraščio puslapiu traptūs. Savo išspausdintus straipsnius lačiau namuose, o vyras archyvą laikė spaudos rūmuose. Kai rūmus užpuolė sovietų desantininkai, viską sunaikino... Rengdama spaudai jo publicistiką, perverčiau visus laikraščių kompleksus. Gaudus vaizdas: verti puslapį, o jis trupa.

Rengdama savo knygą galvojau ir apie dar gyvus žmones, kuriuos teko aprašinėti: ko gero, jiems turėtų būti įdomu, nes laikas bėga, ir jie patys veikiausiai pamiršo kai kuriuos dalykus. Labai dažnai atsiremdavau į tai, kaip žmogus pradėjo savo kaip mokslininko kelią.

Tai kalbant apie gyvuosius. O daugelis Jūsų rašinių herojų jau dabar tik iš anapus gali palaiminti šį Jūsų triušą.

Daugelio nebėra, kad ir akad. Algirdo Žukauskio, apie kurio kurtus šilumokaičius teko rašyti. Jis buvo Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas, todėl su A. Žukausku teko daug bendrauti. Prisimenu, kaip apie 80-uosius metus Fizikinių-techninių energetikos problemų institute (dabar – Energetikos institutas) A. Žukauskas surengė redakcijos priėmimą, buvo daug kitų susitikimų. Tai buvo savo darbu degantis žmogus.

Prisimenu, sklido įvairiausių gandų, kad Ignalinos atominėje elektrinėje gali būti gaminamas branduolinis kuras masinio naikinimo ginklui. Prof. A. Žukauskas griežtai tai neigė. Prieštaravo sklindantiems gandams, esą dėl šios elektrinės buvo užterštas Drūkšų ežeras ir visa aplinka. Viceprezidentas tvirtino pats žiemą nuvažiavęs prie Drūkšų ežero ir maudėsis, nes ten šiltas vanduo. Ignalinos atominės elektrinės buvo kartu ir A. Žukauskio idėjos įgyvendinimas. Kad ir ką manytume apie atominę energetiką, vis dėlto turime pripažinti, kad mūsų elektrinė buvo daug saugesnė, palyginti kad ir su kitomis tuometinėmis Tarybų Sąjungos atominėmis elektrinėmis.

Žmonės, su kuriais susidūriau dirbdama žurnalistikoje, turėjo savo idėjų, jai visa širdimi buvo atsidavę. Šiai idėjai dirbo. Tuo man šitie žmonės buvo gražūs ir ligi šiol išliko brangūs.

1980 m. žurnalistų viešnagė Fizikinių techninių energetikos problemų institute. Mokslų akademijos viceprezidentas prof. Algirdas Žukauskas (dešinėje) supažindina su didžiausiomis instituto laboratorijomis; greta jo – Teresė Kezienė ir rašytojas Albertas Laurinčiukas

Siekiau, kad tie vardai skambėtų

Kaip pasirinkdavote savo rašinių herojus?

Jie paprastai jau turėdavo būti kažką nuveikę. Štai chirurgas prof. Antanas Sučila. Apie jį žmonės sakydavo tai, ko, aišku, neparašiau: „Žemėje vaikščiojantis Kristus“. Nepaprasto pasiaukojimo gydytojas, per naktis neišeidavęs iš ligoninės. Kai operuodavo ligonį, gydytojas tapdavo jo slauge. Prisimenu, Vilniaus kardiologijos mokyklos kūrėjas prof. Algimantas Marcinkevičius sakydavo: „Jei turėčiau slauges vienuoles, mes darytume stebuklus“. Mat Lietuvos gydytojų profesinė kvalifikacija buvo labai gera, o slaugos reikalai labai atsilikę. Tai štai prof. A. Sučila, 1959 m. vienas pirmųjų Lietuvoje pradėjęs daryti širdies ir sudėtingas plaučių operacijas, savo ligonius nešiodavo ant rankų, jei to prireikdavo. Jei reikdavo į rentgeno kabinetą ar kitur, jis pats ligonį nuveždavo, ant rankų nešdavo. Jam šaukdavo: „Daktare, ligonis už Jus didesnis, sunkesnis...“

Kažkas iš gydytojų pasakė: „Kai būsi pas Sučilą, pajausi, kaip jis tave apvilks paltu“. Tada jau negalėjau neatkreipti dėmesio. Iš tikrųjų, atrodė, pats paltas prie tavęs prisiglaudžia, kai prisiliečia gydytojo A. Sučilos rankos. Tas švelnumas, nepaprastas kito žmogaus pajautimas. Kaip gali atsainiai ar abejingai apie tokius žmones rašyti?

Apie gydytojus tenka išgirsti ir visai kitokių istorijų. Nejaunavote toks sėkmės kūdikis, kad vien specialistai ir savo idėjoms atsidavę žmonės Jus supo?

Vieną kartą ištis buvo sunku rašyti, gerai ir neparašiau. Nepatenkinimas buvo ir gydytojas. Man leido įeiti į operacinę, operacijos metu buvo atidaryta ligonio krūtinės ląsta. Staiga paaiškėjo, kad personalas neparūpino kraujo. Sukasi mašinos, ligonis užmarintas gulį ant operacinio stalo. Profesorius stebi operacijos eigą. Širdies vožtuvus turėjo praplėsti jauna chirurgė. Matau, kad greta stovintys vyrai jai atrodo daug įdomesni už operuojamą ligonį... Man vaizdas buvo baisus. Atėjau į šventovę ir staiga pamačiau tokius dalykus. Gal ir nereiktų viso to kelti į viešumą.

Štai tada ištis buvo sunku rašyti. Prisimenu, visi buvo nepatenkinti, kad rašinys prastas. Žinoma, praleidau tuos mane sukrėtusius dalykus, nes galvojau apie skaitytojus: nenorėjau gąsdinti žmonių. Žinojau, kad ten operacijoje būta tik atsitiktinumo. Operacija baigėsi sėkmingai, tik šventumo jausmo nebeliko.

Jums labai svarbus emocinis santykis su žmogumi, savo rašinių herojumi. Jei emocijos „nugesintos“, jau sunku rašyti.

Taip. Gal ir dar štai kas mane pskatino savo rašinius sudėti į šią knygą. Prisimenu, Tiesos redakcijoje vyko susitikimas su poetu Eduardu Mieželičiumi. Jau buvo pasirodžiusios jo knygos – Žmogus (pirmiausia – rusų kalba, paskui – lietuvių) ir Čia Lietuva. Tada, dar labai reakcingais metais, E. Mieželis ėmė kalbėti: Kol Europoje skamba Lietuvos rašytojų, poetų, menininkų balsai, tol Lietuva gyva... Ir užtenka mums būti mažiems, pakelkime galvas... Šitai poetas tvirtino mėginęs pasakyti savo poemoje Žmogus. Poetui Žmogus – tai kosmoso masto būtybė.

Man ligi šios dienos ausyse skamba tie žodžiai. Kai rašydavau apie mokslininkus, taip pat galvodavau, kad jų darbai ir vardai turi užimti labai reikšmingą vietą. Siekiau, kad tie vardai skambėtų.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lapkričio 24 d. iškilmingai paminėtas Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakulteto 50-metis. Renginių kupina buvo visa savaitė: vyko studentų profesiniai konkursai, dėstytojų ir studentų konferencija, absolventų susitikimas su studentais, buvusių darbuotojų popietė, o visus šiuos renginius vainikavo iškilmingas posėdis ir šventinis vakaras.

Iškilmingame posėdyje linkėjimų Kolegijos bei Elektronikos ir informatikos fakulteto vadovybei ir bendruomenei perdavė Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas, susiekimo ministras Petras Česna, sveikino Švietimo ir mokslo ministerijos, VU, KTU, Matematikos ir informatikos instituto, Kauno kolegijos, Vilniaus kooperacijos kolegijos, Vilniaus technikos kolegijos, Kauno technikos kolegijos atstovai, Vienos taikomųjų mokslų universiteto (Fachhochschule Technikum Wien) rektorius dr. Fricas Šmolebekas (Fritz Schmoellebeck) iš Austrijos, Minsko valstybinio aukštojo radiotechnikos koledžo rektorius, prof. Nikolajus Cyrelčukas ir kiti. Šiltai prisiminė mokymosi metus technikumė Vilniaus kolegijos Steigiamosios tarybos pirmininkė Elena Leontjeva.

Kiekvienas didesnis jubiliejus skatina prisiminti Elektronikos ir informatikos fakulteto – Vilniaus kolegijos padalinio – raidą: Vilniaus elektromechanikos technikumą, Vilniaus elektronikos technikumą, Vil-

Sveikinimo žodį taria Vilniaus kolegijos Steigiamosios tarybos pirmininkė Elena Leontjeva

niaus aukštesniąją elektronikos mokyklą, geru žodžiu paminėti dirbusius žmones, kurie susirinko lyg į namus – į tą patį pastatą, atvėrusį duris 1955 m. Buvo prisimintos istorinės mokyklos įkūrimo ir plėtros aplinkybės.

Vilniaus elektromechanikos technikumą, įsteigtas 1955 m. liepos 8 d., turėjo rengti elektros aparatų gamybos, elektros mašinų gamybos, metalų apdirbimo plienu (vėliau – vadinamojo šaltojo metalų apdirbimo) specialistus. 13 dėstytojų mokė 218 moksleivių.

Šeštojo dešimtmečio viduryje visi technikumai priklausė atitinkamoms TSRS ministerijoms ir žinyboms, dirbo pagal TSRS aukštojo mokslo ministerijos parengtas pro-

Daug gerų žodžių fakultetui ir Vilniaus kolegijai pasakė jos absolventai UAB „Elgerta“ vyriausiasis inžinierius Gintautas Meidus ir direktorius Gerdas Žabas

Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakultetui 50 metų

Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakulteto 50-mečio minėjime: kalba fakulteto dekanas Alfonsas Mesonis, sėdi prodekanė Marija Aukštuolienė ir fakulteto tarybos pirmininkas Rimantas Urbonavičius

gramas, kurios ne visai atitiko Lietuvos specialistų poreikį. Nebuvo tinkamų vadovėlių lietuvių kalba.

Bėgant metams, technikumą augo, turtėjo, tapo populiariau, didėjo mokymo programų pasiūla. Apie 1970-uosius, Vilniaus elektromechanikos technikumą buvo vienas didžiausių iš 62 Lietuvoje veikusių technikumų.

1986 m. Vilniaus elektromechanikos technikumui paskirtas Gintautas Bražiūnas. Su juo veikla susijusios dviejų pastarųjų dešimtmečių technikumų permainos ir pasiekimai. Krypdingas vadovavimas ir visos technikum bendruomenės veikla davė vaisių – 1988 m. iš visų Lietuvos pramoninių technikumų Vilniaus elektromechanikos technikumą pripažintam geriausiu.

Ilgainiui Elektromechanikos technikumą pavadinimas ėmė nebeatitikti technikos raidos tendencijų, nes jau visur karaliavo elektronika. Terminą elektronika vartojo amerikiečiai, o Sovietų Sąjungoje buvo populiarūs terminai radiotechnika arba radioelektronika. Direktoriui Gintautui Bražiūnui kilo idėja keisti technikumą pavadinimą. Graikiškas žodis elektronas turėjo patikti ministrui Henrikui Zabuliui, tad nuo 1989 sausio 1 d. technikumą imtas vadinti Vilniaus elektronikos technikumą.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, pradėta įgyvendinti profesinio mokymo reforma.

Nuo 1990 iki 1993 m. truko pirmasis profesinio mokymo decentralizavimo laikotarpis. Mokymo programų kūrimas, baigiamųjų darbų ar egzaminų rengimo klausimai, aprūpinimas mokymo medžiaga buvo paliktas pačioms mokykloms, pradėtos kurti naujos mokymo programos.

1991 m., įgyvendinant profesinio mokymo reformą, vidurinės profesinės mokyklos tapo profesinėmis, o kovo mėn. buvo panaikinti techniku-

mai ir įkurtos aukštesniosios mokyklos. Vilniaus aukštesnioji elektronikos mokykla savo veiklą pradėjo 1991 m. gegužės 22 d.

1991 lapkričio mėn. vykusioje aukštesniųjų mokyklų konferencijoje Aukštesniųjų mokyklų perspektyvos, pirmą kartą imta kalbėti apie kolegijų steigimą, binarinės aukštųjų studijų sistemos būtinybę. Tokie siekiai skatino kurti ir nuolat tobulinti naujas studijų bei dalykų programas. Atsižvelgiant į paktusias istorines aplinkybes, Lietuvos švietimo koncepciją, Vakarų šalių patirtį iki 1992 m. kovo 1 d. turėjo būti parengtos naujos studijų programos. Daugiau dėmesio buvo skiriama ne tik naujiems specialybėms, bet ir bendrojo lavinimo dalykams: matematikai, fizikai, filosofijai, kalbos kultūrai, lietuvių kalbai, imta dėstyti verslo ekonomika. Per kelerius metus pereita prie dėstytojų tik valstybine kalba.

1994 m. prasidėjo dvejus metus trukęs antrasis profesinės reformos etapas – naujos kintančios situacijos juridinio įteisavimo ir naujų studijų programų kūrimo etapas – siekio būti kolegija metas. Studijų programoms tobulinti buvo sudarytos aukštesniųjų mokyklų studijų programų rengimo darbo grupės. Bendruosius studijų programų reikalavimus rengė grupė, kurioje, be Švietimo ir mokslo ministerijos, universitetų ir Lietuvos aukštesniųjų mokyklų atstovų, dalyvavo ir direktorius Gintautas Bražiūnas. Antra darbo grupė, kurią sudarė Vidmantas Bumeilis, Gražina Gaidelytė, Alfonsas Mesonis (dabar Fakulteto dekanas), Stasys Urbonavičius, rengė elektronikos specialybių studijų programų bazinį modelį, trečiai, rengusiai informatikos dalykų bazines programas, vadovavo Marija Aukštuolienė (dabar Fakulteto prodekanė).

1996 m. prasideda trečiasis profesinio mokymo pertvarkos etapas, padėjęs įtvirtinti pirmųjų etapų rezultatus. Šio etapo tikslas – pasiekti, kad profesinio mokymo lygis atitektų tarptautinius standartus. Dirbant kasdienius darbus nebuvo pamirštas svarbiausias strateginis uždavinys – tapti kolegija.

Šiame dešimtmetyje užmezgti ryšiai ir pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su aukštesniosiomis mokyklomis, garsiomis šalyje įmonėmis, pradėta dalyvauti tarptautinėse programose – visa tai sudarė sąlygas studentams geriau atlikti praktiką ir parengti diplominius darbus, be to, for-

mavo visuomenės nuomonę apie mokyklą, jos rengiamų specialistų kokybę ir, žinoma, davė materialinės naudos.

1998–1999 m. parengtos Elektronikos technikos, Kompiuterinės technikos, Programavimo kompiuteriams, Įstaigų administravimo ir Reklamos vadybos studijų programos, tapusios pirmosiomis Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakulteto programomis.

Didžiuodami galime sakyti, kad direktorius Gintautas Bražiūnas ir visos mokyklos kolektyvas savo iniciatyva ir dešimties metų darbu prisidėjo, kad Lietuvoje atsirastų naujo tipo aukštosios mokyklos. Už nuopelnus Lietuvos valstybei ir pastangas garsinant Lietuvos vardą pasaulyje bei padedant jai integruotis į pasaulio

Iškilnėse dalyvavo Vienos taikomųjų mokslų universiteto rektorius dr. Fricas Šmolebekas

lio valstybių bendriją 2001 m. Gintautas Bražiūnas buvo apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu.

Pirmaisiais Kolegijos gyvavimo metais Fakultete dirbo 45 dėstytojai, o 2005 m. – 10 daktaro laipsnį turinčių dėstytojų, 14 docentų ir 50 lektorijų. Dienine, vakarine ir neakivaizdine studijų forma studijuoja 1827 studentai.

Šiuo metu Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakultete rengiami specialistai pagal Elektronikos technikos, Informacinių sistemų, Kompiuterinės technikos, Programavimo kompiuteriams, Telekomunikacijų studijų programas. Specialistų rengimo kokybę rūpinasi Elektronikos ir telekomunikacijų, Kompiuterinės technikos, Programinės įrangos, Informacinių technologijų katedros. Fakultete įsikūrusių koleginių Informacinių technologijų, Tikslųjų mokslų, Kūno kultūros ir sporto katedrų paskirtis –

Nukelta į 15 p.

Šiaulių universitetas miesto ir regiono gyvenime

Apie tai kalbamės su Šiaulių universiteto rektoriumi prof. Vincu Lauručiu, Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos viceprezidentu.

Išlaisvino vidinę darbuotojų energiją

Gerbiamasis Rektoriau, ką šandien Šiauliams reiškia Šiaulių universitetas? Tarkime, jo nėra.

Tada Šiauliams būtų nekas. Man regis, dabar visi tai supranta ir džiaugiasi, kad kadaise šalies aukštojo mokslo sistemos vadovams užteko išminties Šiauliuose įkurti universitetą. Tai įvyko sunkiu metu – 1997 m., o po metų prasidėjo Rusijos krizė. Smarkiai sumažėjo šalies aukštojo mokslo finansavimas. Tad jei tuomet mūsų universitetas nebūtų buvęs įkurtas, labai abejotina, ar išvis jį šandien turėtume. Taigi, kaip visada, išokome į paskutinį traukinį.

Kodėl „kaip visada“?

Mano toks likimas – visada viskas prieš galą... Kad taip sėkmingai vyks Šiaulių universiteto plėtra, aš nelabai ir tikėjausi. Buvo labai nedrašu, nes turėjome tik Kauno technologijos universiteto Šiaulių technologijos fakulteto patirties. Ir aš, ir dabartinis mokslo prorektorius prof. Vaclovas Tričys buvome iš to fakulteto. Nelabai pažinojau Šiaulių pedagoginio instituto pedagogų kolektyvą, tad buvo nedaug vilties, kad kurį nors iš mūsų Technologijos fakulteto išrinktų vadovauti naujam kuriamam universitetui.

Rinko svetimus, nes savieji, matyt, buvo vienas kitam įkyrėję.

Nežinau, kaip ten buvo. Prisistatėme su savo programomis. Propagavau atviro universiteto modelį, o humanitarai labiau individualistai, dirba užsidarę, tad ir jų programose gal stigo platesnės perspektyvos. Žodžiu, mane išrinko rektoriumi.

Iš pradžių buvo sunku, nes teko sukurti visai naują universiteto administracinę struktūrą. Nebuvo Ekonomikos skyriaus, studentų atstovybės ir daugelio kitų padalinių bei struktūros elementų. Metų pabaigoje pristigome lėšų, vėluodavo algos, darbuotojai ateidavo skūstis, kad pirmą kartą gyvenime laiku negauna atlyginimo. Žodžiu, tie pirmieji keleri metai buvo sunkūs.

Kaltas, aišku, rektorius.

Žmonės taip manė. Prisimenu, kažkuriam besiskundžiančiam darbuotojui pasakiau: *Kada nors turi būti pirmas kartas...* Tas pradėjo juoktis. Sako: *Sėdėdamas tokioj duobėj dar gali juokauti.*

Dabar tai atrodo smulkmenos. Vis dėlto vertindamas šią aštuonerių metų Šiaulių universiteto veiklą, manau, kad pavyko išlaisvinti mūsų universiteto darbuotojų vidinę energiją, sukurti demokratišką aplinką. Šiau-

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Tai, kad pavyko išlaisvinti darbuotojų vidinę energiją, Šiaulių universiteto rektorius prof. Vincas Laurutis vadina vienu didžiausių savo laimėjimų

lių universitete yra labai savarankiška padalinių finansų valdymo sistema. Padaliniai visiškai savarankiški: kas mėnuo fakultetų dekanai gauna pajamų ir išlaidų lenteles, gali savarankiškai pirkti reikalingus dalykus. Nė vienas dekanas nestovi už mano durų, kad paklaustų ar suderintų kokią savo veiksmą.

Taip sau ar padaliniais palengvinate administracinių rūpesčių našlą?

Pirmiausia gyvenimą palengvinu sau, bet kartu prarandu finansinio poveikio svertus. Juk ar ne dėl šių svertų kitose institucijose padaliniai ir nesuteikiama visiško savarankiškumo.

Vadinasi, šis sprendimas apsimokėjo?

Labai. Fakultetai ėmė tarpusavyje lenkyniauti, nagrinėti, kodėl kitiems sekasi geriau. Ieškodami išei ties, mėgindavo priimti daugiau vakarinio ar neakivaizdinio skyriaus studentų, kurie įmokomis už studijas galėjo sustiprinti universiteto finansinę būklę. Dabar universitetas iš paslaugų gauna daugiau lėšų, negu jų skiriama iš valstybės biudžeto. Visą mūsų iš valstybės skiriamą biudžetą sudaro apie 40 mln. litų, iš jų apie 22 mln. susirenkame už paslaugas.

Laikas įteisinti ir neformaliai įgytus įgūdžius

Tačiau ar universitetai tuo nepiknaudžiauja: valstybė užtikrina tam tik-

ram skaičiui studentų galimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą, o į vakarinius ir neakivaizdinius skyrius priimdami studentus „virš plano“, ar nesumenkinate valstybės išlaikomų studentų studijų kokybę? Ar vakarinių ir neakivaizdinių studijų lygis toks pat, kaip dieninių?

Štai kad ir mudu su prorektoriumi V. Tričiu: juk abu išaugome būtent iš Kauno technologijos universiteto Šiaulių vakarinio fakulteto. Labai teigiamai vertinu vakarines studijas, nes jų studentai dažniausiai dirba pagal specialybę, be to, sūbrendę žmonės visai kitaip studijuoja. Galiu sutikti, kad daug priklauso ir nuo konkrečių studijų programų.

Žinoma, fundamentinių mokslų (pavyzdžiui, fizikos ar matematikos) parengimas yra geresnis. Tačiau visuomenėje vis didėja socialinių mokslų populiarumas. Labai gerai, kad vis daugiau žmonių gali mokytis. Vis drąsiau kalbama, kad laikas pripažinti ir neformaliai darbe gautus įgūdžius. Prancūzijoje toks požiūris vis labiau įsitvirtina: jei darbuotojas studijuoja vakariniame ar neakivaizdiniame skyriuje, o darbe kasdien turi reikalą su informacinėmis technologijomis ir anglų kalba, tai ar jam būtina klausyti informatikos ir anglų kalbos paskaitų? Tie neformaliai gauti įgūdžiai, matyt, bus įskaitomi ir į akademinių studijų kreditus.

Kaip tai būtų galima įteisinti ir įgyvendinti praktiškai?

Lietuvoje ši sistema dar neveikia, bet Prancūzijoje studentai turi kuratorių, kuris, susipažinęs su jo įgūdžiais ir galimybėmis, išvadas pristato komisijai. Komisija sprendžia, kuriuos kursus studentui įskaityti, o kuriuos modulius jam teks laikyti.

Kas darytina Lietuvoje, kad galima būtų perimti šią, gal ir kitą pažangią patirtį?

Šiaulių ir Vytauto Didžiojo universitetai dabar kaip tik dalyvauja projekte, skirtame suformuoti studijų sistemą, pagal kurią būtų įskaitomi kreditai už savarankiškai gautas žinias. Kalbama apie neformalius, t. y. ne auditorijose įgytus įgūdžius.

Kartais klaidingai suprantame aukštųjų studijų vertingumą. Nepakanka susodinti studentus auditori-

joje ir priversti išmokti kad ir dešimt dalykų. Ne visada šios žinios padės jam tapti specialistu, nes specialistui pats gyvenimas iškelia sudėtingesnių užduočių negu galima numatyti studijų programose. Net apie doktorantūrą kitose ES šalyse kalbama, kad svarbiausia ne tos žinios, kurias doktorantas įgijo rašydamas disertaciją, o praktiniai gebėjimai. Tai tokie gebėjimai, kurie veiklos įgūdžius padeda perkelti į bet kurią kitą sritį ir juos panaudoti.

Štai žmogus parašo disertaciją iš kalbotyros srities. Labai gerai, tik ar lengvai jis gaus darbo? Analitinius mokslinius sugebėjimus jam gali tekti pritaikyti visai kitokiame darbe, galbūt nesusijusiame su kalbos mokslu. Arba disertaciją apsigynęs istorikas: ar lengvai jis pritaikys savo kvalifikaciją kad ir mokykloje? Disertacija jam leidžia tik išplėtoti savo kūrybinį potencialą, bet praktiniame darbe teks įgyti dar labai daug kitų žinių, išlavinti įgūdžius.

Be studentų profesoriumi nebūsi

Šiaulių universitetas buvo sukurtas iš Kauno technologijos universiteto Šiaulių technologijos fakulteto ir Šiaulių pedagoginio instituto. Koks universitetas šandien: daugiau technologinio ar humanitarinio pobūdžio? Kokie jo privalumai?

Pirmiausia noriu pasidžiaugti, kad universitetas tapo vientisu dariniu. Aišku, ne iš karto, nes iš pradžių buvo galima išgirsti: *Ai, tie pedagogai, arba: Ai, tie santechnikai...* Per keletą metų toks skirstymas išnyko. Bendri universiteto padalinių renginiai sušildė tarpusavio santykius.

Universiteto kiemą puošia prof. Alojzo Toleikio skulptūra „Mergaitė su dėdelėmis“

Klausiame, kokie mūsų privalumai? Šiaulių universitetas išties labai aktyviai teikia vis naujas studijų programas. Vadinasi, esame sparčiai augantis universitetas. Dauguma studentų studijuoja pagal visai kitokias programas, nei tos, kurios buvo universiteto veiklos pradžioje. Pavyzdžiui, kadaise Pedagogikos fakultete vyravo pradinio ir ikimokyklinio ugdymo pedagogika, o dabar į šias programas beveik nepriimame studentų. Užtat priimame į audiovizualinio meno, estrados meno, įvairių kitų menų, edukologijos, istorijos, aplinkosaugos programas.

Kaip atsiranda tos naujos studijų programos, kaip pajuntamas jų poreikis?

Jei studentai nebestoja į tam tikras specialybes, tenka sukti galvas, kaip juos pritraukti. Be studentų profesoriumi nebūsi. Tenka mąstyti, kokias modernias ir jaunimui patrauklias programas pasiūlyti stojantiems.

Anksčiau nebuvo socialinių mokslų fakulteto, o dabar jame 4 tūkst. studentų iš 12 tūkst. studijuojančių universitete. Beje, 1997 m. turėjome vos 5 tūkst. studentų. Socialinių mokslų fakultete studijuojamas viešasis administravimas, verslo administravimas ir ekonomika. Šiuolaikinės ekonomikos sąlygomis nesunku pagaminti daiktus, bet juos parduoti, išmokyti jais naudotis yra daug sudėtingiau. Reikia daugybės įvairių naujų specialybių: ekonomisto, verslininko ir t. t. Didės ir mokslinio darbo poreikis. Visai neatsitiktinai Europos Sąjungoje iki 2010 m. užsibrėžta parengti 700 tūkst. naujų mokslo darbuotojų.

Trys universiteto veiklos pakopos

Kaip parengtuosius mokslininkus pritraukti į mokslą, tą patį universitetą, jei asistento ar lektoriaus atlyginimai labai maži?

Maži, bet užtat koks puikus universiteto darbuotojo gyvenimas. Vadinasi po pasaulį, skaitai paskaitas, dalyvauji konferencijose, bendrauji su įdomiausiais žmonėmis. Vienas malonumas.

Malonumas, kol žmogus grįžta į namus. Gerai, jei dar juos turi. Kaip išlaikyti šeimą?

Suprantu. Ką jaunystėje įdėsi į mokslą, negreitai atsiimsi. Tačiau universitete didėja karjeros galimybės. Prieš trejus metus Šiaulių universitete įkurtas mokslo ir technologijų parkas, turime Karjeros centrą. Tai svarbūs mūsų veiklos objektai. Apskritai Šiaulių universiteto veiklos modelį sudaro trys pakopos arba žiedai.

Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto prof. Genovaitė Kačiūskienė ir Šveicarų kultūros centro direktorė, Romanų ir germanų katedros vedėja doc. Aina Būdvytytė-Gudienė

pavyzdine viso regiono biblioteka.

Su UAB *Baltic Vairas* įmone esame įkūrę bandymų centrą, atliekame metrologinius bandymus. Darėme Šiaulių apskrities ES struktūrinių fondų įsisavinimo projektą, apskrities socialinei plėtrai. Rengiamės dalyvauti Šiaulių miesto plėtos projekte. Žodžiu, mūsų dėstytojai yra visų šių darbų iniciatoriai ir atlikėjai. Tai Jums ir atsakymas į klausimą, ką šiandien Šiaulių miestui reiškia mūsų universitetas.

Nusileisti iš dramblio kaulo bokšto

Ar seniai mūsų mokslininkų straipsniuose ir studijose, taip pat paskaitose buvo pateikiami pavyzdžiai, kad štai kur nors Konektikute valstyje JAV vyksta tokie ir tokie dalykai. Bet kodėl pateikiami ne Kelmės, ne Radvilėškio pavyzdžiai? Todėl, kad mūsų dėstytojai nežinojo, kas šalia vyksta, nes nebuvo jokių ryšių su regiono reikalais. Dabar pradėdame įsitraukti į regiono gyvenimą, ir būtent tokia yra mūsų universiteto veiklos politika. Daug aktualesnė ir veiksmingesnė tampa mūsų socialinių mokslų veiklos programa. Skatiname dėstytojus vykdyti į miestelius, tyrinėti jų poreikius ir problemas. Tik atsigręžę į savo regioną, galime čia būti reikalingi. Apie mus sužino ir iš bendrų projektų, bendravimo su aplinka. Į universitetą ateina pats gyvenimas, daug išsamesnė informacija.

Galime pripažinti, kad kartu su gyvenimu keičiasi ir senasis universitetinės veiklos modelis.

Būtent. Kai kurių universitetų veiklos modelį galima pavadinti dramblio kaulo bokšto modeliu, – universiteto darbuotojai jaučiasi esą patys protingiausi, sėdi užsitarę, užsiima savo tyrinėjimais ir studijomis. Deja, dar ligi šiol gana gajus toks dalies humanitarų ar Menų fakulteto dėstytojų požiūris. Jie jaučiasi esą išskirtinės asmenybės, menininkai

ir kūrėjai, kuriems nieko daugiau ir nereikia. O Technologijos ir Socialinių mokslų fakultetai stengiasi integruotis į aplinką. Labai teisingas siekis, nors toli gražu ne visi universitetai tai suvokia. Štai vienos katedros vedėjas rašo: visuomeninė veikla, mingai ir susirinkimai, jo manymu, – tai mizerija, niekalas, pakaitalas, prietarai, nesuderinami su universiteto dėstytojo siekais. Esmė, girdi, tai literatūra, aukštasis menas, kūryba.

Jūs prieštaraujate tokiai pozicijai?

Sunku prieštarauti. Jis sako teisingai, aš taip pat už kūrybą ir aukštąjį meną, bet juk negalime visiškai niekinti ar ignoruoti visuomeninės veiklos, dėstytojo siekio dalyvauti spaudoje, kalbėti per radiją, susitikinėti su žmonėmis. Tai ne tuščias dalykas, ne tuščias universitetinės veiklos pakaitalas.

Tačiau mokslinės veiklos vertinimo niekas neduoda balų už visuomeninį aktyvumą, straipsnius miesto ar respublikinėje spaudoje, susitikimus su visuomene. Valstybės finansavimas universitetams skiriamas už mokslinę veiklą, ISI žurnaluose paskelbtus straipsnius. Tad kaip suderinti gerus norus ir visuomeniškumą su mokslinės veiklos vertinimu teikiama reikavimu?

Čia dėstytojo kompetencijos reikalas. Tačiau mano, kaip rektorius pareiškia, kad Europos Sąjungos ir pasaulio universitetų modernizavimo patirtis pasiektą ir Šiaulius. Man tenka daug važinėti po pasaulį, koligos kartais man už tai net priekaištuoja. Štai neseniai su Universitetinių aukštųjų mokyklų rektorijų konferencijos nariais yra tekę lankytis Kazachstane.

Tai labai įdomu, neabejojau, kad sudomins ir skaitytojus, bet apie tai, Rektoriau, jau kitame laikraščio numeryje.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

VILNIAUS UNIVERSITETAS ONKOLOGIJOS INSTITUTAS

2005 m. gruodžio 21 d. 13 val. Vilniaus universiteto Onkologijos instituto Didžiojoje salėje (Santariškių g. 1, LT-08661 Vilnius) **Rūta GRIEENĖ** gins disertaciją *Gimdos kaklelio vėžio prognozinių veiksnių reikšmė taikant suderintą spindulinių gydymą* biomedicinos mokslo srities medicinos krypties daktaro laipsnui gauti. Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

LIETUVOS IGNOTO DOMEIKOS DRAUGIJA IR LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS MOKSLININKŲ RŪMAI

2005 m. gruodžio 9 d. (penktadienį) 17 val. kviečia į renginį iš ciklo *Lietuviai pasaulyje*. Programa: Paz Domeyko (Sidnėjus, Australija) knygos *Gyvenimas tremtyje: Ignotas Domeika 1802–1889 (A life in exile: Ignacy Domejko 1802–1889, Australia, 2005)* pristatymas. Dalyvauja ir Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas Algimantas Grigelis, rašytojas Albertas Laurinčiukas, aktorius Laimonas Noreika.

Renginys vyks Mokslų akademijos mažojoje salėje (Gedimino pr. 3, Vilnius).

*****

Pristatomoje naujoje biografinėje knygoje aprašomas labai įdomus žymiojo mokslininko ir švietėjo, mineralogo Ignoto Domeikos (1802–1889 m.) gyvenimas, iškeliami tauriausi jo asmenybės bruožai – patriotizmas, altruizmas, tikėjimas.

Nuo ankstyvos jaunystės užsimezgė ir visą gyvenimą truko nuoširdi Ignoto Domeikos draugystė su Adomu Mickevičiumi, o po jo mirties (1855 m.) – su sūnumi Vladislovu Mickevičiumi. Knygoje panaudoti šeimos archyve saugomi Domeikos ir Mickevičiaus laiškai vienas kitam atverčia naujus jų biografijų puslapius.

Knygos autorė Paz Domeyko, Ignoto Domeikos proanūkė (Kazimiero sūnaus Chuano duktė), dalyvavusi 2002 m. Vilniuje vykusioje jubiliejinėje Ignoto Domeikos konferencijoje, atsidavusi savo šlovingojo proseelio atminčiai, maloniai leido pristatyti jos knygą Lietuvos visuomenei.

Parėmė akciją

Europos Parlamento narė dr. Laima Andrikenė parėmė Lietuvos nevyriausybinę organizacijų akciją

„Tvirtai ir neabejodama remiu nevyriausybinę organizacijų akciją – peticiją, kuria 23 Lietuvos nevyriausybinių organizacijų ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę ir Seimą užtikrinti, kad naujuoju finansiniu laikotarpiu 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos mūsų valstybėje būtų skiriamos skaidriai ir ne mažiau kaip 10 proc. jų būtų skirta švietimui, mokslo plėtrai ir žinių visuomenės kūrimui, – sako Europos Parlamento narė dr. Laima Andrikenė.

Europos Parlamento narė dr. Laima Andrikenė

Docentė dr. Laima Andrikenė prieš tapdama Europos Parlamento nare dirbo Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto dekane, buvo šio universiteto dėstytoja, Europos Sąjungos politikos ir valdymo instituto direktorė.

„Lietuva turi peržiūrėti savo prioritetus. Ignalinos atominės elektrinės uždarymas, žemės ūkis ar Kaliningrado srities plėtra, kad ir

kiek svarbūs jie būtų, 2007–2013 m. negali užgožti daug svarbesnių dalykų, t. y. investicijų į mokslo plėtrą, mokslinius tyrimus, švietimą, žinių visuomenę, nes būtent jie nušluostys Lietuvos ateities plėtos galimybes ir mūsų valstybės konkurencingumą. Čia dar pridėčiau paramą smulkiajam ir vidutiniam verslui, jų tarpusavio ryšio su universitetais stiprinimą, nes būtent smulkios ir vidutinės įmonės šiuo metu sudaro daugiau kaip 90 proc. visų ES verslo įmonių, yra ES ūkio pagrindas“, –

pažymėjo Laima Andrikenė.

„Vyriausybės socialinių ir ekonominių partnerių, t. y. savivaldybių, apskričių, verslo atstovų, universitetų, ūkininkų asociacijų, kitų asocijuotų struktūrų dalyvavimas formuluojant naujojo finansinio laikotarpio 2007–2013 m. Lietuvos plėtos prioritetus, numatant iš ES struktūrinių fondų finansuotinas veiklas negali būti tik formalus, popierinis. Visuomenė, jos grupės, asociacijos turi būti veiksmingai įtrauktos į šį darbą. Europos Sąjunga ieško būdų, kaip įtraukti piliečius ne tik į sprendimų priėmimo, bet ir išankstinių konsultacijų procesą, ir Lietuva čia negali būti atsilikėlė“, – mano Lietuvos europarlamentarė.

„Vyriausybė ir Seimas turėtų sveikinti šią pilietinę iniciatyvą, nes tik piliečių dalyvavimas priimanant sprendimus šiandienos visuomenėje gali suteikti galimybę pasiekti, kad piliečiai pasitikėtų valdžia, t. y. Vyriausybę, Seimu, politinėmis partijomis, o to Lietuvai šiandien ypač reikia“, – pažymėjo Lietuvos atstovė Europos Parlamente Laima Andrikenė.

Živilė Didžgalvienė

Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakultetui 50 metų

Atkelta iš 13 p.

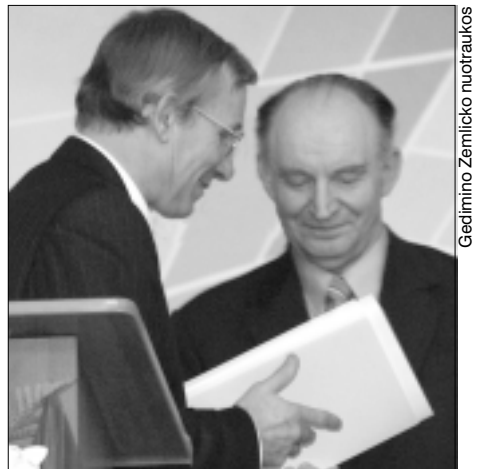
kad visuose Kolegijos fakultetuose (dabar jų yra 8) kokybiškai būtų dėstomi kuriojais dalykais. Stazuotės užsienyje, dalyvavimas tarptautiniuose projektuose, užsienio patirtis ir darbo rinkos poreikiai paskatino sukurti naują Informacinių sistemų studijų programą.

Darbdavių apklausos patvirtina, kad Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakulteto absolventų įgytos kompetencijos ir praktiniai įgūdžiai tenkina darbo rinkos reikalavimus. Darbo biržos duomenimis, Fakulteto absolventų išsidarbinimo lygis (2003–2004 m.) siekė 93–97 proc. 2003 m. buvo parengta pirmoji aukštojo neuniversitetinio išsilavinimo diplomus gavusi absolventų laida. Per 50 metų šioje mokykloje parengta 16 594 specialistų.

Vyriausybė, besirūpinanti žinių visuomenės kūrimu, skatina aukštojo mokslo, valstybės valdymo institucijų ir verslo įmonių integracinius procesus. Tokia integracija vyksta įkūrus VŠĮ *Visorių informacinių technologijų parkas*. Jo dalininkė yra ir Vilniaus kolegija. Elektronikos ir informatikos fakulteto dėstytojai

bei studentai parke atlieka mokslo taikomuosius tyrimus, profesines ir baigiamąsias praktikas. Fakultetas bendradarbiauja su Nyderlandų *Festo* firmos atstovybe Lietuvoje ir su Kauno technologijos universiteto *Festo* centru. Kompiuterinės technikos katedros dėstytojai dalyvauja Vilniaus Gedimino technikos universiteto *Festo* centro parengtame projekte. Per pastaruosius penkerius metus Fakultetas pasirašė ir atnaujino bendradarbiavimo sutartis su Vilniaus universiteto Fizikos fakultetu, AB *Vilniaus Vingis*, UAB *Baltic Amadeus*, TUB *Nemuno banga*, VU Matematikos ir informatikos fakultetu, Lietuvos nacionaliniu radiju ir televizija, VGTU ir kt.

Pastaraisiais metais Kolegijos ir Fakulteto vadovybei ir bendruomenei rūpestį kelianti problema – vangiai vykstanti aukštojo mokslo reforma, nebeatitinkanti pasikeitusių istorinių aplinkybių, ir užsitęsusi diskusija dėl bakalauro laipsnio sutei-

Fakulteto dekaną A. Mesonį kolegiskai sveikina VU Matematikos ir informatikos fakulteto dekanas F. Ivanauskas

kimo kolegijų absolventams. Tikėjimės, kad integracijos į ES procesas, kuriami Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo standartai, laipsnių ir studijų laikotarpių pripažinimo principai pagreitins šio klausimo sprendimą.

Romualda Truncienė, Vilniaus kolegijos Humanitarinių mokslų katedros vedėja

Žodį tarė Vilniaus kolegijos direktorius dr. Gintautas Bražiūnas

Atkelta iš 1 p.

man yra tekę dirbti, turėjo pasirodyti pirmas, bet bus išleistas paskutinis. Mano gera draugė australė, kuriai buvo pavesta parašyti tą tomą, 30 metų zulino, vargo ir nieko nenuveikė. Galop kantrybės netekęs leidinio redaktorius pavedė šį darbą atlikti vienai estei ir man. Dabar ir dirbame. Įsipareigojome darbą baigti iki žiemos, tad gruodžio 1 d. išsiunčiame rankraštį į Štutgartą.

Kuo šiame darbe remiatės – tik savo pačios tyrinėjimų medžiaga, o gal ir kitų geologų?

Tame žinyne turi būti labai objektyviai išdėstyta visa geologinių tyrinėjimų medžiaga, kas šioje srityje apskritai nuveikta. Mano pačios nuomonė šiame darbe išreikšta labai neakivaizdžiai.

Apie objektyvumą geologijoje

Užsiminėte apie objektyvumą. Kuo geologijos mokslė pasireiškia objektyvumas ir kiek jis apskritai įmanomas?

(Juokiasi). „Slidų“ klausimą uždavėte. Ar žmogus apskritai gali būti objektyvus? Nedaug tokių mačiau. Kiekvienas – taip pat ir tyrinėtojas, į viską žvelgia „pro savo akiniais“.

Objektyvumas geologijos mokslė, aišku, reikalingas, be jo neapsieisi. Dirbdamas konkrečioje atodangoje turi aiškų uždavinį, pavyzdžiui, nustatyti, kur yra riba tarp sistemų ar panašiai. Aš daugiausia dirbau su paleozojaus era: tai kambras, ordovikas, silūras, devonas, karbonas ir permias. Įvedus koreliacinę sistemą, be faunos ir suakmenėjusių gyvūnėlių liekanų, sistemos amžių sunku nustatyti. Sibire ir Šiaurės Žemėje (*Severnaja Zemlia*), kur man teko tyrinėti, yra tokie silūro ir devono sluoksniai, kur nustatant amžių svarbiausios žuvų fosilijos. Šąvoką žuvis varčiau plačiąja prasme, nes, tiksliau sakant, tai yra stuburiniai. Geologai mane dažnai kviesdavosi, kad ištirčiau žuvų fosilijas. Mat jei kitų gyvūnų liekanos būdavo iširtos, o žuvų – ne, tai šį trūkumą tekdavo taisyti. Ištyrinėjė žuvis galėdavome nustatyti ribą tarp sluoksnių, sistemų ir padalinių.

Kai visa tai pa-

daryta, suskirstyta, galima nustatyti ryšį su kitais regionais, kartais net labai tolimais. Štai šioje koreliacijoje – dabar grįžtu prie atsakymo į klausimą – ir kyla klausimas dėl objektyvumo. Ne visi tyrinėtojai disponuoja vienoda faktine medžiaga. Vienas tyrinėtojas daugiau žino iš vienos srities, kitas geriau orientuojasi kitoje. Siekiant, kad geologai susišnekėtų, buvo pradėti rengti tarptautiniai simpoziumai. Jie padeda išspręsti svarbų uždavinį: kaip sukoreliuoti pavienius tolimų regionų geologinius pjūvius. Šiuose simpoziumuose ir kildavo didžiausi ginčai.

Yra įvairių biogeografinių provincijų. Vienos biogeografinės provincijos teritorijas sukoreliuoti gana lengva, bet kai tenka koreliuoti kelias

Gyvenimas varlių ir mineralų karalystėje

Habil. dr. Valentina Karatajūtė-Talimaa Vidurio Australijos rytinėje dalyje 1974 m.

skirtingas biogeografines provincijas, kuriose aptinkama skirtingų gyvūnų fosilijų, prasideda maišalynė.

Atkurti Žemės paleogeografinę raidą

Kodėl reikia koreliuoti toli viena nuo kitos esančias biogeografines provincijas?

Todėl, kad mūsų stratigrafinė skalė visam Žemės rutuliui yra ta pati. Vienoje biogeografinėje provincijoje, pavyzdžiui, suskirstytas devonas. Kitoje provincijoje devonas taip pat suskirstytas, bet toje devono sistemoje daryta aukštai, tarp kurių nubrėžtos ribos. Tad kur reikėtų teisingai brėžti tas ribas? Kur riba tarp sistemų, o sistemos viduje – tarp aukštų? Jei nenustatysime šių ribų, negalėsime atkurti Žemės paleogeografinės raidos.

Tuo buvo labai susirūpinta, surengta daug tarptautinių simpoziumų, antraip geologai jau visai nebesusišnekėtų. Sprendžiant šiuos klausimus, man teko vyksti į tarptautinius simpoziumus Kinijoje, Kanadoje, dalyvauti ir Europos šalyse rengtose mokslinėse konferencijose.

Pasaulyje daug kur naudojama IGPC (*International Geological Correlation Programme*) – Tarptautinė geologijos koreliacijos programa. Kaip tos programos dalyviai galėdavome išvykti į daugelį pasaulio konferencijų, jose skaityti pranešimus. Kartais simpoziumai būdavo skiriami

nagrinėti vienai biogeografinėi provincijai, kartais koreliuodavome įvairias provincijas. Žodžiu, darbai vyko plačiu mastu.

Kaip geologė tapo biologe

Vadinasi, geologas labai priklauso nuo biologinių liekanų geologiniuose sluoksniuose. Taigi geologas turėtų būti kompetentingas ir biologijos srityje?

Atsakysiu savo pačios pavyzdžiu. Iš pradžių baigiau Vilniaus universitetą, vėliau aspirantūrą – TSRS MA Maskvos paleontologijos institute. Tobulinausi vadovaujama labai žinomo paleontologo, stuburinių žinovo Dmitrijaus Obručevo. Tame institute igijau labai daug žinių, parašiau disertaciją apie stambiais kaulais padengtų žuvų tyrinėjimus, apgyniau ir savo pirmąją biologijos mokslų kandidatės disertaciją. Tapau biologijos mokslų kandidatė, nes Paleontologijos institutas buvo pavaldus TSRS MA Biologijos mokslų skyriui ir neturėjo teisės teikti geologijos mokslų laipsnio.

Pamenu, apsigynusi disertaciją grįžau į Vilnių ir nuo Geologijos tarnybos viršininko Vlado Mikalausko gavau barti, kad išsiųsta į Maskvą kaip geologė, grįžau kaip biologė. Tais laikais geologai prieš biologus labai pūtėsi, žvelgė iš aukšto. Nors vieni be kitų negalėjo gyventi.

Tada Lietuvoje pradėti gręžti gilieji gręžiniai. Šie darbai buvo susieti su naftos paieškomis. Geologinių gręžinių medžiaga – kernai – buvo pradėti kaupti Lietuvoje, juos reikėjo ištyrinėti, datuoti, suskirstyti, kokiai sistemai priklauso vienas ar kitas kerno gabalėlis. Neturint tokios sistemos ir tikslios informacijos, ieškoti naftos būtų beprasmiskas darbas. Su kolega Vytautu Narbutu, –

beje, gruodžio 16 d. abu Geologijos ir geografijos institute minėsime savo sukaktis – emėme tyrinėti kernus. V. Narbutas litologas (nuosėdinų uolienų specialistas), aš – paleontologė. Grežinių vietose atsirinkdavome bandinius, nes viso kerno ištyrinėti neįmanoma. V. Narbutas nustatydavo litologinę ribą, man tekdavo preparuoti kernus chemiškai ir mechaniškai – pateikdavome kerno sluoksnelių amžių. Tada mano paleontologinių tyrinėjimų patirtis labai praverė.

Tačiau atėjo laikas ginti daktaro (habil. dr.) disertaciją, ir kilo sunkumų. Kaip man, biologijos mokslų kandidatė, ginti geologijos mokslų daktarės disertaciją? Tada ir Geologijos instituto vadovai emė mane kalbinti, kad sugalvočiau kokią išeitį.

Maskvos universiteto Geologijos fakultete kaip tik buvo Paleontologijos katedra; joje man ir pavyko apsiginti geologijos mokslų daktarės (habil. dr.) disertaciją. Štai kaip mano mokslinės veiklos biografijoje susisėjo biologija ir geologija.

Gaila, kad ši nuotrauka nespaltvota: pamatytume žaižaruojančią čaroito spalvų žaismę

Varlinėjimo džiaugsmas

Jūsų sekcijoje matau daugybę varlių ir varlyčių. Tai irgi biologinių ir geologinių tyrinėjimų objektas?

Kiekvienas kvailioja savaip. Kartą Kaziuko mugėje nusipirkau šią mažą varlytę – ji tapo visos mano kolekcijos pirmtake. Nejučiomis kur nors nuvažiavusi, neturėdama pinigų didesniai daiktui, vėl nusipirkdavau varlytę. Apie mano „varlinėjimą“ ir besikaupiančią kolekciją sužinojo draugai – neva, renku varlytes, – emė mane jomis šelpti.

Vėliau sužinojo užsienio kolegos, kai susitikdavome, laikydavo pareiga padovanoti. Visi emė dovanoti varles. Mano brolio dukra Viktorija – keramikė; ji man pridarė varlių iš molio, ypač kai sužinojo, kad Geologijos institute rengiu varlių ir mineralų parodą. Taip varlių susikaupė gyvas galas. Gal ne toks ir prastas kvailiojimas.

Visai neprastas, tuo labiau, kad esate ir biologijos mokslų kandidatė – pagal senąją mokslų klasifikaciją.

(Juokiasi). Rinkau ne vien varles, bet ir akmenis, – toks žaižaruojantis grožis. Kartą Šveicarijoje iš vienos parduotuvės vitrinos gavau štai tą nuostabų agatą – taip jis man krito į akį. Ar įmanoma nesizavėti? Yra ir retesnių dalykų, pavyzdžiui, čaroitas, nuo upės Čara Užbaikalėje. Aptiktas tik XX a. viduryje Irkutsk ir Čitos sričių paribuose. Geologai rado lyg ir niekuo neišsiskiriantį akmenį. Pakako vieną perpjauti – viduje suspindo įvairiaspalvis grožis. Šį mineralą sudaro aliuminio, bario, stroncio oksidas kartu su titnagu. Visa spalvų gamos įvairovė priklauso nuo mangano priemaišų. Spalvų gama varijuja nuo rudos iki violetinės, alyvinės su įvairiais spalviniais persiliejimais.

Iš pradžių tuos akmenis šlifavo geologai, paskui – ir juvelyrai. Dabar čaroitas baigiamas eksploatuoti. Beje, tame minerale čaroitas sudaro tik dalį mineralo. Jis violetinės spalvos, egrinas – juodos, o tinaksitas – vėl kitų atspalvių. Visas mineralas – lyg vaivorykštė. Iš šio šlifuto akmens – čaroito – daromi karoliai ir kiti papuošalai.

Amerikietis Džesperas Stounas (Jasper Stone) parašė knygą apie mineralus. Knygoje rašoma ir apie čaroitą.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Vilma Balsytė

Dizaineris Arūnas Cironka

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius